

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra pedagogiky a psychologie

Bakalářská práce

TÉMA NOCI JAKO INSPIRACE PRO VÝTVARNÉ ČINNOSTI V MATEŘSKÉ ŠKOLE

Vypracovala: Lucie Homolková

Vedoucí práce: Mgr. Karel Řepa, Ph.D.

2019

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích, dne 18. 3. 2019

.....

Lucie Homolková

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych poděkovala panu Mgr. Karlovi Řepovi, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady a vstřícný přístup při vypracování bakalářské práce.

Dále bych chtěla poděkovat MŠ Školní ve Strakonících a jejím zaměstnancům za pomoc a ochotu, kterou mi poskytli během realizace práce s dětmi.

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zabývá tematikou noci ve výtvarném umění, kterou následně aplikuje jako inspirační zdroj pro výtvarné činnosti v mateřské škole. Obsah teoretické části se zaměřuje na rozvoj poznávacích procesů, význam představivosti a výtvarného vyjadřování u dětí v předškolním období. Práce se dále zabývá námětem tmy a noci ve výtvarné kultuře a jejich uplatněním ve vzdělávacím procesu v mateřské škole. V neposlední řadě text rozvádí možnosti využití výtvarného umění za pomoci animačních a výtvarně projektových metod. Praktická část je zaměřena na přípravu, realizaci a reflexi výtvarné řady, inspirovanou nocí a ději s ní spojenými.

KLÍČOVÁ SLOVA: předškolní období, noc, výtvarný projev, projektová výuka

ABSTRACT

My bachelor thesis deals with a theme of the night in the field of fine arts. This theme is applied as a source of inspiration for art lessons in a nursery school. The content of the theoretical part is focused on the development of cognitive processes, sense of imagination and artistic expression by preschool age children. This thesis also deals with the subject of darkness and night in the fine arts and its use in the educational process in a kindergarten. Last but not least, the text expands possibilities of using fine arts with the aid of animation and art design methods. The practical part focuses on preparation, implementation and reflection of the artistic series that is inspired by the theme of night and the processes, which are related to it.

KEYWORDS: pre-school period, night, artistic expression, project education

Obsah

Úvod.....	- 7 -
I. TEORETICKÁ ČÁST	- 8 -
1 Psychologické determinanty v ontogenezi dítěte předškolního věku	- 9 -
1.1 Poznávací procesy a pojetí kresby v předškolním období	- 9 -
1.2 Fantazijní svět předškolního dítěte.....	- 17 -
2 Přírodní jevy jako náplň výuky v MŠ.....	- 21 -
3 Tematika noci ve výtvarné kultuře	- 27 -
3.1 Noc jako součást zobrazené scény.....	- 27 -
3.2 Noc jako hlavní námět díla	- 29 -
3.3 Tma jako výtvarné médium	- 32 -
3.4 Noc ve vybraných ilustracích dětské literatury	- 34 -
4 Výtvarně projektová výuka v MŠ.....	- 36 -
4.1 Výtvarné řady.....	- 36 -
4.2 Výtvarné projekty	- 37 -
II. PRAKTICKÁ ČÁST	- 39 -
5 Výtvarná řada „Když byla noc...“	- 40 -
5.1 Příprava a organizace výtvarné řady.....	- 40 -
5.2 Realizace výtvarné řady	- 41 -
5.3 Zhodnocení realizace výtvarné řady	- 54 -
Závěr	- 56 -
Seznam použitých zdrojů.....	- 57 -
Seznam Příloh.....	- 59 -
Přílohová část	- 60 -
Zdroje Příloh.....	- 91 -

Úvod

Noc se stala tak přirozenou součástí našeho každodenního života, že občas zapomínáme, jakou moc a tajemství ukrývá. Motiv noci se dá uchopit z mnoha pohledů. Inspirací pro tuto práci se stalo výtvarné umění, v němž se noc skrývá v různých formách, které se dají využít jako inspirace pro výtvarné činnosti při práci s dětmi.

Bakalářská práce je rozdělena na dvě části. Teoretická část se zaměřuje na význam představivosti, výtvarné vyjadřování a rozvoj poznávacích procesů v předškolním věku. Dále se zabývá námětem noci ve výtvarné kultuře a jeho uplatněním ve vzdělávacím procesu mateřské školy. Nechybí zmínka o využití výtvarného umění pomocí výtvarně projektových metod. Praktická část je zaměřena na přípravu, realizaci a reflexi výtvarné řady inspirované nocí a ději s ní spojenými.

V umění je téma noci, a vše s ní spojené, často využíváno, ať už jako hlavní námět, nebo jako součást zobrazované scény. Jedná se o zajímavý tematický celek, který by mohl být inspirací pro náměty výtvarných činností v mateřské škole, kde se výtvarné umění využívá. Pro děti je motiv noci vnímán jako vzrušující a emotivní jev, který se často objevuje v pohádkách a dětské literatuře. Touto bakalářskou prací bych chtěla poukázat na tematiku noci využívanou jak v historických dílech, tak současných. Při pohledu na několik obrazů zaznamenávajících noc v různých fázích vznikla myšlenka spojující výtvarné umění s dětskou literaturou. Podmínkou se tedy stalo vytvoření autorského příběhu, který celou výtvarnou řadu propojí. A kde jinde by se měl odehrávat než v galerii mezi všemi uměleckými díly. Skrze výtvarný projekt, který propojuje logický sled výtvarných činností a tematicky koncipovaný příběh, děti dostávají možnost seznámit se s motivem noci blíže a odžít si případné obavy a asociace, které mají s tématem spojené, neboť jsou v předškolním věku přirozené. Principem celé výtvarné řady se stala práce s obvyklým materiálem, který se dá pojmout netradičně, a zábavně ho tak propojit s námětem noci. Touto cestou bych se ráda podělila s ostatními pedagogy o odhodlání při výběru uměleckých děl, jelikož lze mezi nimi hledat různé souvislosti, které mohou vytvářet neustále nové náměty k výtvarným řadám.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 Psychologické determinanty v ontogenezi dítěte předškolního věku

Vzhledem k tématu této bakalářské práce je důležité si přiblížit předškolní období. Pro tuto práci je vývoj důležitý především z pohledu psychologického, kdy se zaměříme na poznávací procesy a fantazii i z pohledu vzdělávání. Přiblížíme si specifika tohoto věku, která v sobě skrývají klíč k mnohým řešením situací, se kterými se můžeme s dětmi v tomto věku setkat. Stručně si vymezíme toto období a připomeneme si vývoj poznávacích procesů, který navazuje na další aspekty tohoto věku. Pokusíme se najít souvislost mezi fantazií a sny, které spojuje téma této práce – noc.

1.1 Poznávací procesy a pojetí kresby v předškolním období

Předškolní období je pro děti vývojovým mezníkem, který se vyznačuje několika významnými projevy. Během předškolního věku se dítě posune nejenom fyzicky, ale především i psychicky. Proto je důležité tento vývoj nepodcenit a dodat dostatečný prostor, lásku a pocit jistoty a bezpečí všem dětem. V následující kapitole se pokusíme přiblížit základní poznávací procesy a jejich vývoj, který souvisí s ostatními procesy. Popíšeme si, jak se u dítěte předškolního věku proměňuje jeho vlastní identita a jak vnímá samo sebe a své okolí. Důležitou oblastí pro tuto práci bude pohled na vysvětlení reality a toho, jak ji dítě v tomto období chápe. Půjde především o pojetí reality v kresbě, vyprávění a samotné hře. Dozvíme se, jestli mají i pohádky nějaký svůj speciální význam pro toto období, a navážeme na vývoj řeči, která je velmi důležitá. Stává se totiž dalším možným nástrojem ke sdělení reality a pohledu takového, jakým dítě skutečnost chápe podle svého vlastního myšlení, se kterým řeč souvisí. Ve větší míře se zaměříme na řeč egocentrickou, která v tomto období prochází svým vývojem a dítě v ní může nalézt vlastní pochopení skutečnosti a vypořádání se s ní.

Pro začátek si pokusíme vymezit období předškolního věku. Jedná se tedy o období zhruba od 3 do 6 let věku dítěte. Toto období neurčuje pouze fyzický věk dítěte, ale souvisí především s jeho sociální zralostí, která vrcholí nástupem do školy, což je nejen pro dítě důležitý vývojový mezník. Ten může předškolní období prodloužit o jeden, eventuelně o více let. Typické pro toto období je postupné uvolňování jeho závislosti

na rodině a narůstání aktivity, která dítěti pomáhá při prosazování a uplatňování se ve vrstevnické skupině (Vágnerová, 2000).

Pro dítě v předškolním věku se stávají přirozenější běžné normy chování, které si v průběhu osvojuje, a nebojí se vstupovat do rolí, jejichž obsah už začalo chápat. Důležité je osvojení si emocí a jak uvádí Pfeffer (2003, s. 12), „*vnímat svoje emoce, rozlišovat je a umět je pojmenovat je základním předpokladem pro vytváření a rozvoj emočních a sociálních schopností*“. Emoční inteligence a komunikace si v průběhu vývoje prošla několika změnami a dále podle Vágnerové (2000), se tak dostala na přijatelnou úroveň, díky které dítě zvládá komunikovat s okolním světem blízkých i neznámých lidí. Dětské myšlení zůstává stále prelogické a egocentrické, což dokazuje vázanost na aktuální situaci a subjektivní dojem dítěte. Důležitým úkolem předškolního období je překonání tohoto myšlení, což se stává jedním z mnoha předpokladů k nástupu do školy.

Vývoj poznávacích procesů se v tomto období vyznačuje především zaměřeností na nejbližší svět dítěte a na pravidla, která v něm platí. Myšlení plně nerespektuje zákony logiky, je málo flexibilní a nepřesné, a proto ho nazýváme jako myšlení názorné, intuitivní. Mezi typické znaky tohoto myšlení patří již výše zmiňovaný egocentrismus, což vysvětluje Vágnerová (2000, s. 102) jako „*ulpívání na subjektivním pohledu a tendence zkreslovat úsudky na základě subjektivních preferencí*.“ Dalším znakem je fenomenismus, při němž je dítě fixováno na realitu a její obraz tak, že nedokáže přijmout skutečnost jinou a ve svých úvahách tuto skutečnost neopouští. Zároveň se jedná o přetrvávající vazbu na přítomnost, kterou nazýváme prezentismus. Vágnerová (2000, s. 103) popisuje případ, kdy dítě v předškolním období „*naprosto odmítá např. takové sdělení, že velryba není ryba*.“ Mezi další znaky myšlení předškolního dítěte patří zkreslování a dokreslování si reality. Pokud dítě nemá dostatek informací nebo daným informacím nerozumí, doplní si je svými vlastními a celková realita se tak změní. Jak uvádí Vágnerová (2000, s. 103) „*předškolní děti nečiní velký rozdíl mezi skutečností a fantazijní produkcí*.“ Tento způsob myšlení nazýváme magičnost. V neposlední řadě nesmíme zapomenout na znak označující se jako absolutismus, který je důležitým projevem dětské potřeby jistoty. Dítě v tomto období žije v přesvědčení, že vše, co poznalo a nyní se odehrává, musí zůstat už navždy a má to definitivní a jednoznačnou platnost. „*Příkladem takového postoje může být reakce jednoho předškolního chlapce*

na reklamu vychvalující jednu zubní pastu jako nejlepší. Tento chlapec ji odmítl s tím, že nejlepší je jiná, protože to tak říkali minule“ (Vágnerová, 2000, s. 103). Tato vázanost na přítomnost a znaky s ní spojené je důležitá i ve vztahu k sobě samému. Pojí se většinou s nějakým vnějším znakem, který charakterizuje jinou bytost. Pro dítě v předškolním období tak platí, že když mu dáte nějaký předmět nebo oblečení charakterizující danou postavu, dítě předmětem přijme proměnu identity a cítí se tak odlišně, což se projevuje i v jeho chování. Příčinou odmítání typického znaku může být strach ze ztráty své vlastní identity. Dítě mladšího předškolního věku nechápe možnou návratnost zpět, tudíž nepřijme fakt, že se člověk mohl převléci za čerta. Chápe to tak, že se z něho čert stal a už to nelze vrátit. Naproti tomu starší předškolní dítě tuto skutečnost chápe a dokáže přijmout možnou změnu identity kostýmem, který čerta charakterizuje, protože, když se kostým sundá, je zpátky vlastní identita dané osoby (Vágnerová, 2000).

Aby bylo dítě předškolního věku v citové a rozumové rovnováze, má potřebu si realitu přizpůsobovat svým potřebám a prezentovat ji bez ohledu na objektivní skutečnost. To mu přináší jeho fantazie, která je v tomto období velmi důležitá a má pro dítě harmonizující význam. Dítě si může fantazií pomoci při vyrovnávání se s realitou, kterou svým myšlením a (ne)zkušenostmi ještě nedokáže zcela pojmout. Může se projevovat antropomorfismem, jehož podstata spočívá v přirovnávání lidských nebo jen živých vlastností věcem a světu, které si jinak dítě nedokáže vysvětlit. Dítěti se tak stává svět a realita pro něj pochopitelnější a usnadňuje si v něm orientaci. Přesto, že už v tomto období umí dítě rozlišit živé bytosti od neživých objektů, nebojí se dítě tyto rozdíly přehlížet a přisuzuje tak i neživým objektům vlastnosti živých bytostí. Jak uvádí Vágnerová (2000, s. 107), *„Například jeden předškolní chlapec ostříhal chlupy plyšové kočce a velice se divil, když se jeho matka zlobila. Argumentoval tím, že jí přece znovu narostou, jako jemu narostly vlasy“.* Takové pochopení světa je pro dítě jednodušší a pojímá tak i svět – jednoduše. Langmeier (1991, in Vágnerová, 2000, s. 107) uvádí *„hvězdy a měsíc někdo dal na oblohu, někdo napustil vodu do rybníka, někdo na něm udělal do rána led apod.“.*

Dalším projevem poznávání předškolního dítěte je nutnost klást důraz na viditelné projevování aktuální situace. To může probíhat v kresbě, vyprávění nebo ve hře, kde

dítě projevuje svůj názor na svět, a ve kterém se plně projevují výše zmiňované znaky myšlení a především emočního prožívání. Pro dítě se takto jeví svět jako bezpečné místo, které je pro něj přehledné, zjednodušené, s jasně platnými pravidly. Zobrazovaná skutečnost může dítěti sloužit jako vyrovnávání se s realitou, která je pro něj obtížně pochopitelná, tím se pro dítě stává méně ohrožující (Vágnerová, 2000).

Kresba nám může sloužit i jako vhodný přístup k poznání osobnosti dítěte. Kresba není samostatně oddělitelná, jelikož v sobě zahrnuje hru, snění i realitu. K volné kresbě není dítě nuceno, a tak bere kreslení jako hru, která ho baví. Z této hry mohou vyvstat najevo pravdy, které jsou nutné řešit a nemusí být pro dítě příjemné. Nesmíme zapomínat, že každé dítě je jedinečné a osobité se spoustou vlastních přání. Taková přání se mohou objevovat v kresbě vědomě i nevědomě a stejně taková mohou být i přání samotná. Během kresby na dítě samozřejmě působí i realita, která kresbu ovlivňuje. Dětská kresba je tak motivována okolním světem a věcmi, které dítě zajímají nebo ho mohou trápit. Jako důkaz lásky a přátelství můžeme od dítěte dostat kresbu. V takovém případě se jedná o dárek, který bychom měli s radostí a zájmem přijmout, protože nám tím dítě říká, že nás má rádo (Davidová, 2008).

Piaget (1970, in Vágnerová, 2000, s. 109), „*kresba je jednou ze symbolických funkcí, v níž se projevuje tendence zobrazit realitu tak, jak ji dítě chápe*“. K takovému poznání ale dítě musí nejprve dojít. V období batolecího věku je pro dítě zajímavý pohyb, který je s kreslením spojen. Výsledkem jsou čmáranice, na kterých si dítě tento pohyb osvojuje a na samotném výsledku tedy tolik nezáleží. Oproti předškolnímu období, kde si dítě začíná uvědomovat, že kresba mu může sloužit jako prostředek k zobrazení reality. Kresba i přesto není záměrně plánovaná a bývá pojmenována až dodatečně, většinou podle nějakého výrazného znaku, který je vzhledem k celé kresbě typický. V průběhu dalšího období je dítě schopné s předem daným úmyslem záměrně nakreslit něco konkrétního, co už má dopředu pojmenované. Jak bude výsledný objekt podobný skutečnosti, závisí na mnoha aspektech. Především musí dítě dosáhnout určité úrovně celého komplexu schopností a dovedností. Mezi ty patří například motorika hrubá i jemná, senzomotorická koordinace nebo poznávací procesy. Důležité jsou ale také faktory, které na dítě momentálně působí, a především jeho aktuální emoční stav. Výsledný objekt se i přesto může lišit od skutečnosti ve větším poměru hlavně proto,

že v kresbě mohou převažovat subjektivně pro dítě důležité rysy. Můžeme tedy říci, že dítě v tomto období kreslí pouze to, co o objektu ví, co se mu na něm zdá důležité. „Například kresba lidské postavy má na počátku hlavu a končetiny, ale často jí chybí trup. Vzhledem k tomu, že by tělo mohlo být docela dobře zobrazeno stejným způsobem jako hlava, neobstojí námitka, že by jej dítě nedokázalo nakreslit“ (Vágnerová, 2000, s. 109). Na konci předškolního období můžeme u dítěte zaznamenat kresby, které se stále více podobají skutečnosti, kdy dítě začíná kreslit spíše to, co vidí.

Dětskou kresbu lze také studovat a využívat ji v mnoha oblastech. Nejznámější využití je během testování mentální úrovně dítěte, protože kresba nám může napovědět mnohé o současné inteligenci konkrétního dítěte. Další využití se nám může hodit, pokud budeme mít ve třídě dítě, které má jiný mateřský jazyk, nebo dítě, které dostatečně neovládá jazyk. V takové situaci můžeme využít kresbu jako komunikační prostředek, kdy si pomocí ní budeme sdělovat to, co dítě potřebuje, cítí, nebo to, co od dítěte potřebujeme my. V neposlední řadě může řeč sloužit v oblasti vědomostí dítěte o svém vlastním těle a jeho pojetí v prostoru. Pokud vezmeme v úvahu kvalitu kresby, ta nám může odrážet úroveň intelektu, především ale emoční rovnováhu, která je důležitá během adaptace ve škole nebo v rodině. Při pojetí kresby jako prostředku k poznání dítěte nesmíme zapomínat na fakt, že pouhá jedna kresba nám o dítěti nemusí nic vypovědět a nemusí to být důkaz toho, že se s dítětem něco děje. Proto bychom z ní neměli vyvozovat žádné závěry. O takovou diagnostiku je nutné požádat odborníka, který má odborné znalosti, ale především i cit a intuici. Nejde totiž o samotnou kresbu, dítě musíme poznat i z hlediska sociálních a kulturních souvislostí. Lze tedy říci, že jednotný návod k prozkoumání dětské kresby neexistuje (Davidová, 2008).

K dalšímu vyjádření vlastního pochopení reality a postoje ke světu patří hra a vyprávění. Pro předškolní dítě může být realita často problematická a dítě se s ní těžko vyrovnává. Symbolická hra tak dítěti slouží jako prostředek, aby se s pro něj komplikovanou skutečností vypořádal. V tomto období dítě skutečnost zcela ještě nechápe a musí se jí plně přizpůsobovat. A ne vždy se okolní svět přizpůsobí i dítěti. Dítě si tak pomocí symbolické řeči umožní alespoň některá přání uspokojit, která se mu ve skutečnosti nedostávají. Při symbolické hře si dítě může určit svá vlastní pravidla,

chovat se podle sebe a celou realitu si tak přizpůsobit svým potřebám. „*Dítě si může znovu přehrát situaci, které nerozumělo nebo se jej citově dotkla, a najde alespoň na této úrovni přijatelné řešení. Například vyřeší svůj strach ze psů: ve hře jsou psi hodní, není třeba se jich bát*“ (Vágnerová, 2000, s. 110). Situaci, která je pro dítě složitá a problematická, si dítě prožije a zpracuje podle sebe a uvnitř sebe si ji vyřeší.

Podobné rysy se odehrávají i v pohádkovém dění, které je zjednodušené, primitivní. Podle P. Říčana (1990) jsou znaky stejné s tímto pohádkovým světem. V takovém se objevují pohádkové bytosti, které mají stejný a jednoznačný charakter, jsou buďto dobré, nebo zlé. Pohádka se také vyznačuje tím, že má vždy dobrý konec, dobro se tedy stává vítězem a zlo je potrestáno. Pohádky mají relaxační účinek především díky svému jasnému řádu, který se nemění, a tak oslovuje i dospělé.

Další důležitou schopností, kterou v rámci této práce využíváme, je vývoj schopností verbálních neboli řeč. Může nám totiž pomoci při objasnění skutečnosti nebo vysvětlení názoru, který se nemusí shodovat s tím naším. V praktické části nám řeč sloužila hned v několika různých postojích. Například jako způsob předání příběhu, a tím se do něj děti vžily, nebo jako objasnění své práce, obhajoba a vysvětlení toho, co dítě vytvořilo. V neposlední řadě také ke sdělení zážitků a zkušeností k danému tématu.

Podle Davido (2008), s popisem toho, co dítě vytvořilo, souvisí fakt, že obraz je pro dítě jazykem, kterým se snaží sdělit, jak se cítí, jak pohlíží na své okolí nebo jak prožívá samo sebe. Pro dítě totiž není tak snadné vyjádřit své myšlenky pomocí řeči. Sami si musíme uvědomit, že sdělit naše pocity nám dělá kolikrát velký problém. Nehledě na to, že slova mohou naše myšlenky zkreslit a vyznít v jiném významu. Dítě to má mnohem horší, ztížené tím, že bývá od dospělých nevyslyšeno, nepochopeno nebo nemá dostatek času ke svému vyjádření. Záleží, jestli je vychováváno v dostatečně kulturním prostředí či nikoli. V nepříznivém prostředí se nevyskytuje tak pestrý slovník, ze kterého by se dítě mohlo učit novým slovům a chápat jejich význam v konkrétních situacích. Nicméně ani dítě s bohatou slovní zásobou nemusí své myšlenky vyjádřit přesně, protože jeho slovní zásoba je čerstvá a získaná teprve nedávno. „*Z těchto důvodů je pro dítě kresba oblíbeným výrazovým prostředkem, protože nevyžaduje jinou schopnost než udržet v ruce tužku*“ (Davido, 2008, s. 19). Nezapomínejme tedy

dopřávat dětem dostatek prostoru pro volnou kresbu, při které se rozvíjí vnímavost, ale i kresbu s pevně daným tématem, ta totiž v dětech probouzí logické myšlení.

Úroveň řeči je spojena s rozvojem poznávacích procesů, které jsou zmiňovány již výše. Tudíž se dá zhruba tvrdit to, že se vyjadřujeme na takové úrovni, na které jsou i naše poznávací procesy. Je to dané tím, že informace, které pomocí verbálních schopností přijímáme, jsou zpracovány podle toho, na jaké úrovni je naše myšlení. Pro rozvoj řeči je pro dítě v předškolním věku důležitá komunikace především s dospělými, kteří se pro něj stávají vzorem i v této souvislosti. Vliv mohou mít také vrstevníci nebo média. Obvyklá otázka, která se pojí s tímto obdobím, je otázka „proč“. Časem se stává pro většinu dospělých spíše otravnou, ale pro dítě je velmi důležitá. Dítě si získanými informacemi obohacuje nejen znalosti a slovní zásobu, ale má velký vliv na rozvoj vyjadřování. Osvojené slovní výrazy začne používat na popis určitých objektů, podle čehož můžeme posoudit, zdali vztahu mezi výrazem a objektem rozumí. Fakt, že rozvoj řeči je propojen s rozvojem myšlení, dokazuje používání některých specifických variant slovních druhů v určité posloupnosti vývoje. „*Například dítě snadněji chápe prostorové vztahy, a proto začíná dříve užívat příslovce určení místa a teprve potom příslovce určení času atd.*“ (Vágnerová, 2000, s. 114). To, že se dítě učí prostřednictvím nápodoby od dospělých nebo svých vrstevníků, jsme již zmínili. Důležité ale je si uvědomit, že tato nápodoba řeči má selektivní charakter. To znamená, že dítě neopakuje všechno, co slyší, ale pouze určitou část, která je pro něj zajímavá v tu danou chvíli. Tuto část dítě zopakuje bezprostředně poté, co ji slyšelo. Většinou se jedná o slova, která jsou pro dítě nová nebo jsou v jiné podobě. Pro dítě je v tu chvíli důležité, že se jedná o něco nového, ale ne vše nové je. Chápe tak smysl celého sdělení jen s novou částí, která ho fascinuje, a lépe se takto učí novému. Následně je dítě schopno použít tuto novou část ve svém vlastním projevu, protože má pro něj význam, pokud chápe celou souvislost. Jinou možností rozvoje verbálních schopností je učení se různé modifikaci slov a slovních spojení a náhodné a spontánní vytváření nových. Důležitou součástí nápodoby je i učení se gramatickým pravidlům. Ta dítě přejímá také nápodobou od druhých. V mladším předškolním věku dělají děti v gramatických pravidlech chyby, které svědčí o pomalém rozvoji jazykového citu. Zhruba od čtyř let dítě začíná mluvit v delších a složitějších větách, později začne smysluplně a vědomě

používat i souvětí. I přesto si však můžeme všimnout dopouštění se chyb především ve vyjádření časových vztahů. Pokud bychom se chtěli přesvědčit, na jaké úrovni vývoje řeči se dítě nachází, nejlepším prostředkem je dětské vyprávění. Když dítě samo interpretuje sdělení někoho jiného, můžeme zpozorovat různé nepřesnosti a agramatismy. Plně se tak projeví jejich syntaktická rigidita a vázanost na určité standardní pořadí slov ve větě nebo v souvětí. Jak uvádí Vágnerová (2000, s. 114), *„Jsou-li slova řazena méně obvyklým způsobem, dítě může takovému sdělení rozumět úplně jinak. Například jestliže souvětí pokračuje ... a dort naplnila maminka, pro mnohé předškolní dítě to znamená, že se maminka naplnila dortem (a ne že maminka naplnila dort).*

Velmi významnou částí řečového vývoje z hlediska rozvoje poznávacích procesů je egocentrická řeč, která je spojena s myšlením. Jedná se o řeč, která primárně není určena pro jinou osobu. Jak uvádí Novotná (in Hříchová Miňhová, 2012, s. 49), *„řečový rozvoj je závislý na účinné stimulaci a je podporován i hrovými aktivitami“*. Batole ještě nemá tak diferencovaný řečový projev, proto až v předškolním období přechází egocentrická řeč na úroveň vnitřní řeči. *„V průběhu vývoje se nejprve diferencují různé řečové funkce a teprve mnohem později, v souvislosti s jejich zaměřením, se začne měnit i jejich struktura“* (Vágnerová, 2000, s. 114 – 115). Pro egocentrickou řeč je typické, že nehledá a nepotřebuje posluchače. Tím pádem musíme počítat s jiným obsahem a strukturou, než jakou má komunikace s jiným partnerem. U této formy řeči se můžeme setkat převážně se třemi variantami. První variantu bychom nazvali expresivní a to z toho důvodu, že dítě slovně vyjadřuje své vlastní pocity bez ohledu na případné posluchače. Při druhé variantě předškolní dítě řídí své vlastní jednání podle slovních pokynů, které připomínají pokyny rodičů. Poslední variantou je fungování egocentrické řeči jako prostředek myšlení. Jako výhoda egocentrické řeči pro dítě slouží fakt, že se samo nemusí tolik přizpůsobovat vnější realitě, jako je tomu naopak, když mluví s někým jiným. Především když komunikuje s dospělými, dítě se musí více soustředit a brát v úvahu myšlení dospělých a zákony logiky, které samo dítě zatím chápe jen nedokonale. Egocentrická řeč je pro dítě velmi důležitá a i přesto, že je podněcována sociálně, nemá žádný sociální účel ani zaměření (Vágnerová, 2000).

V uplynulé podkapitole jsme se seznámili se základními pilíři vývoje dítěte v předškolním věku, které jsou pro tuto práci stěžejní. Už víme, že pro dítě v tomto období je důležitý rozvoj poznávacích procesů, který se projevuje především egocentrismem, fenomenismem, magičností a absolutismem. Tyto procesy se postupně s vývojem proměňují a dávají nám možnost ukazatele tohoto období. Současně s poznávacími procesy se proměňuje i dětská identita, díky které dítě začíná chápat a přijímat změny s ní spojené. Dále jsme se dozvěděli, že předškolní dítě může mít problém s pochopením reality, ať už kvůli nedostatku informací, nebo jen nepochopením kvůli svému věku a nezkušenosti. Aby se dítě s realitou vypořádalo, pomáhá si svým dotvářením skutečnosti nebo prožitím situace znovu a podle sebe. Abychom dětskému chápání reality porozuměli, pomáhá nám náhled jejich kresby, poslech jejich vyprávění nebo pozorování jejich hry. Především hra má pro dítě harmonizující a uklidňující účinek a díky ní se dá odhalit i množství negativních příčin dětského chování - např. dítě si hraje na rodinu, vidíme, na jaké postavení rolí je dítě z domova zvyklé. Takto může fungovat i kresba, která nám může o dítěti mnohé prozradit. Kresbu ale také můžeme použít jako komunikační prostředek s dítětem, které má jiný mateřský jazyk nebo jeho jazyková úroveň je z jakéhokoli důvodu omezená. Podobný princip obsahuje i pohádkový svět, pro který je typická jednoznačnost pro postavy, které svůj charakter nemění. V neposlední řadě jsme se dozvěděli několik informací o vývoji řeči u předškolního dítěte. Mezi asi ty nejdůležitější poznatky, alespoň pro tuto práci, patří fakt, že předškolní dítě se učí nápodobou od dospělých. Ale nejen od svých rodičů, ale i od ostatních dospělých, se kterými se dostává do kontaktu. Proto je důležité dbát i na vlastní slovní projev a být pro děti dobrým vzorem nejen po stránce gramatické, ale především i v samotném vyjadřování myšlenek nebo vlastním vyprávění. Druhým důležitým poznatkem je informace o egocentrické řeči, která je u dítěte v předškolním období ve velmi vysoké aktivitě a vyvíjí se postupně do řeči vnitřní. Tato řeč dítě doprovází a komentuje jeho různé aktivity.

1.2 Fantazijní svět předškolního dítěte

I přesto, že se výše zmiňujeme o dětské fantazii, následuje podkapitola, která bude věnována pouze představivosti a tvořivosti, protože je v tomto období důležitá a

především z ní vychází tato práce. Dítě předškolního věku využívá fantazii během téměř veškerých aktivit, které provádí. Zároveň mu může pomáhat s chápáním reality a vyrovnáváním se s ní. Procesem, který se odehrává zejména v noci a během něhož je rozvíjena fantazie, je snění. Sny jsou pro lidstvo velkou záhadou a procházejí určitým vývojem stejně tak jako člověk. I tedy dětské sny se liší od těch dospělých.

Podle Opravilové (2016), je důležitá potřeba jistoty a bezpečí, která částečně souvisí s představivostí. Pomocí fantazie si předškolní dítě interpretuje realitu tak, aby pro něj byla srozumitelná a přijatelná. Protože se dítě setkává s nedostatkem zkušeností a vlastního myšlení, dotváří si skutečnost a vzpomínky i nepravými lžemi. Jedná se o konfabulace, které jsou kombinací reálné vzpomínky s fantazijními představami. Dítě je přesto o své pravdě přesvědčeno, proto je zapotřebí dítě nesrážet a naopak ho pozitivně podpořit a jen letmo upozornit na možnou nesourodost skutečností. Aktuální citové ladění dítěte ovlivňuje i jeho současnou představivost, která při negativním ladění nebude na takové úrovni jako při pozitivním ladění. Čtený příběh má obrovský vliv na emoční vývoj a představy. Výhodou této činnosti je, že ji dospělý může řídit a určovat tak její tempo a záměr. Pokud budeme v průběhu čtení zastavovat na vhodných místech, můžeme se s dítětem bavit o tom, co si myslí, že bude následovat, a zároveň si ověříme, jestli ho daný příběh zajímá a má ponětí o tom, co se doposud odehrálo. U konce příběhu můžeme nechat dítě vymyslet jiný konec. Jak uvádí Opravilová (2016, s. 124), *„hluboký prožitek a citové zaujetí vedou dítě k tomu, že do činnosti promítá kromě své zkušenosti i představy zpracované po svém a doplňované fantazií“*. Důležité je tedy brát ohled i na celkové aktuální ladění dítěte a přizpůsobovat tomu následující činnosti.

Fantazie může sloužit jako funkce pro řešení problémů a frustrací každodenního života, zmenšení bolesti osamělosti nebo kompenzace sociální izolace. Jak uvádí Čačka (2002, s. 25), *„to se projevuje jak ve fantastickém líčení zážitků, tak v charakteristické podvědomé expresivitě. Ta je patrná v obsahu námětových her, dětské kresbě a jiných projektivních výtvorech“*. Velkou překážkou se v dnešní době stala televize a jiná média. Zatím nelze jasně říci, jaký vliv tato média mají na dětský vývoj. Určité studie naznačují, že rozsáhlé sledování televize stimuluje snění, ale také snižuje tvůrčí

představivost. Dopad sledování vysoce agresivních a násilných programů zvyšuje pravděpodobnost, že bude vyvíjena i fyzická agrese (Golomb, 2011, s. 144).

To, že je fantazie, tedy představy jdoucí nad rámec zkušeností, pro předškolní vzdělávání důležité, nám potvrzuje opora v kurikulárním dokumentu RVP PV (Rámcově vzdělávací program pro předškolní vzdělávání). Ve vzdělávací oblasti Dítě a psychika se nacházejí další tři podoblasti, přičemž jedna z nich je o poznávacích schopnostech a funkcích, myšlenkových operacích, ale především o fantazii a představivosti. Celá oblast si klade za cíl rozvíjet pozitivní sebepojetí a podporovat duševní pohodu, která je základem pro správný rozvoj řeči, vůle nebo psychické odolnosti. V dílčích vzdělávacích cílech je rozvoj fantazie zmíněn pod rozvojem tvořivosti, na který navazuje vzdělávací nabídka. V té je důležité dětem poskytnout dostatek příležitostí ke hrám a činnostem zaměřeným na aktivity výtvarné, hudební, dramatické, ale i imaginativní. Pokud dítě na konci předškolního věku bude umět vést jednoduché úvahy založené na svých představách, které se bude snažit vyjádřit ať už výtvarně, hudebně, dramaticky, nebo slovně, splní se tak očekávané výstupy, které rámcový program uvádí. Nesmíme zapomenout na rizika, která úspěch vzdělávacích záměrů ohrožují. Patří mezi ně poskytování nedostatečného prostoru k vyjádření vlastních představ a omezení při výkladu, kdy jsou dítěti poskytnuty veškeré informace a nemá tedy potřebu zapojit fantazii. Rizik se vždy může najít spousta, ale je důležité dobře stanovit cíle, které v rámci zpracování motivu noci dítě podpoří ve fantazii a v představách o tom, co se všechno během noci děje (RVP PV, 2018).

S nocí samozřejmě souvisejí i sny, které jsou fantazií a představou už samy o sobě. Jak uvádí Golomb (2011), sny byly pro lidstvo vždy velkou záhadou. Od dávných dob se zkoumalo, jaký mají smysl, odkud se berou, anebo zda jsou nositeli zpráv. Dodnes se v mnoha kulturách berou velmi vážně a jsou vnímány jako proroctví. Od minulého století již víme, že existují určité fáze spánku, kdy v jedné z nich, označující se jako REM, dochází v mozkových vlnách k výrazně jiné aktivitě a zjednodušeně řečeno tedy vznikají sny. Pokud se zaměříme na dětské sny, nutno říci, že samotný sen v dítěti může vyvolat nejistotu a strach, ale následné probuzení do temnoty je to, co v dítěti vyvolá obavu, která trvá déle, protože samotný sen zmizí rychle po probuzení. Rodiče se pak často mylně domnívají, že dětský strach je ze snu, ale ve skutečnosti může jít o strach

ze tmy a opuštění. Sny každého člověka jsou ovlivněny jeho životem a inspirovány událostmi, které jedinec prožívá. Přesto jsou mnohdy nelogické, protože hlavní roli v nich hraje naše imaginace, neboli představivost založená na reálných zkušenostech, obohacena o představivost jdoucí nad rámec zkušeností, tedy fantazii. Následující den zapojíme naši představivost, která se snu snaží dodat smysl dotvořením prostředí, vybavením si oblečení osob a jinými různými detaily. Můžeme pozorovat rozdíl mezi výkladem snu od dospělého a od dítěte. Dětské vyprávění o snu je mnohem intenzivnější a to především proto, že dítě nedokáže ještě zcela odlišit realitu od snu, který se ve skutečnosti nestal. Teprve v průběhu předškolního období dítě začíná odhalovat rozdíly a k popisu snu používá čím dál více vět. I přesto na konci předškolního věku můžeme od dítěte slyšet tvrzení, které oba světy spojuje (Golomb, 2011).

Dozvěděli jsme se, že je důležité brát v úvahu aktuální emoční stav dítěte a vhodně tak volit následující aktivity, které mohou pozitivně ovlivňovat dětskou představivost. Pro dítě v předškolním věku jsou typické konfabulace, které dítě používá při vyprávění a sdělování zážitků. Jedná se o nepravé lži a kombinaci reálných vzpomínek s fantazijními představami. Velký vliv na dětskou fantazii začíná mít rozsah médií, který se čím dál více rozšiřuje o nové možnosti. Stává se tak zcela běžnou situací, že se dětem před spaním pustí pohádka, než aby se jim přečetla. Dítě tak vidí hotový obraz před sebou a nemusí si v hlavě vytvářet vlastní představy a tím rozvíjet svoji fantazii. Nedílnou součástí noci a tedy i fantazie, jsou sny. Jak uvádí Golomb (2011), podle různých vědeckých výzkumů se zjistilo, že sny se u dětí objevují až kolem druhého roku. Zhruba od třetího roku se dítě o snech vyjadřuje pouze zkratkovitě několika slovy a těžko rozlišuje sen od reality. Velký zlom nastává od pátého roku, kdy se dítě o snech začíná vyjadřovat v rozsáhlejších větách, ve kterých dokáže popisovat i menší detaily, které ve snu zažilo. Začíná také chápat rozdíl mezi snem a realitou a odděluje ho. Z těchto důvodů byly pro tuto práci zvoleny pouze předškolní děti ve věku od pěti let, protože už dokážou se svými sny pracovat dále a využívat tak mnohem více fantazie. V neposlední řadě jsme našli propojenost fantazie i v kurikulárních dokumentech, ve kterých jsou představy popisovány v cílech, výstupech, v rizikách a vzdělávací nabídce v jedné z oblastí. Lze tedy vnímat fantazii a noc jako práci s rozvinutou představivostí.

2 Přírodní jevy jako náplň výuky v MŠ

V této kapitole se zaměříme na pojetí přírodních jevů v kurikulárním dokumentu RVP PV (Rámcově vzdělávací program pro předškolní vzdělávání), kde je zmínka o přírodních jevech ve vzdělávacích oblastech. Ty jsou děleny na pět jednotlivých oblastí, kdy se každá z nich zaměřuje na jiné obsahy. Ty se ale vzájemně prolínají a ovlivňují, a tak dochází k přítomnosti všech oblastí najednou. Důležité je tedy propojování všech oblastí i v praxi, aby nevznikalo umělé a nepřírozené vzdělávání. Ve dvou z těchto oblastí jsou přírodní jevy spojovány s uměním a v rámci výtvarných činností zde můžeme nalézt inspirace k jejich zpracování i s ostatními činnostmi. Přírodní jevy jsou v RVP PV pojaty z mnoha různých pohledů, ze strany jejich pozorování jako například počasí, přes jejich výtvarné ztvárnění až po návštěvy galerií s obrazy na toto téma. (RVP PV, 2018).

Největší zastoupení mají přírodní jevy v oblasti environmentálního zaměření Dítě a svět. Tato oblast si klade za cíl dítě seznámit s jeho nejbližším okolím, děním v něm, s globálními problémy ve vztahu s člověkem a jeho působením na ně. Hlavním záměrem je vytvořit kladný a zodpovědný postoj dítěte k životnímu prostředí (RVP PV, 2018).

V oddělených částech každé vzdělávací oblasti jsou uvedeny čtyři způsoby týkající se práce s náměty. V prvním z nich nalezneme cíle, díky kterým si učitel předem stanoví, čeho chce danou činností dosáhnout. Každý cíl by měl být stručně definovaný, aby z něho byl jasný záměr, a konkrétní, aby učitel věděl, co u dítěte podporuje. Příkladem takového cíle, který se zaměřuje na přírodní jevy a téma noci, například je:

- *rozvoj schopnosti přizpůsobovat se podmínkám vnějšího prostředí i jeho změnám*
- *vytvoření povědomí o vlastní sounáležitosti se světem, se živou a neživou přírodou, lidmi, společností, planetou Zemí (RVP PV, 2018, s. 28).*

V rámci této práce můžeme výše uvedené dva vzdělávací cíle vztáhnout na pojetí tematiky noci a propojit je v praxi. Prvním cílem můžeme chápat změnu denní doby, kdy se ze dne stává noc. Dítě, stejně jako každý člověk, se změně musí přizpůsobit a nejprve se takové schopnosti naučit. Se vzdělávacími cíli velmi úzce souvisí vzdělávací

nabídka, která cíl rozvíjí o činnosti a možnosti, které může učitel v rámci daného cíle dítěti nabídnout. Jedná se především o zprostředkování cíle do praktické podoby, o čemž se můžeme přesvědčit prvním příkladem, který je vybrán ze vzdělávací nabídky z oblasti Dítě a svět, uvedený níže. Jak cíl, tak i nabídka obsahují možnost poznat a následně reagovat na změny v přírodě, které jsou přirozené. V rámci této práce se tedy jedná konkrétně o uvědomění si změny denní doby. Důležitá je i práce s obrazovým materiálem, ze kterého vychází i tato práce, prostřednictvím vzdělávací nabídky je citován níže:

- *přirozené i zprostředkované poznávání přírodního okolí, sledování rozmanitostí a změn v přírodě (živá i neživá příroda, přírodní jevy a děje, rostliny, živočichové, krajina a její ráz, podnebí, počasí, ovzduší, roční období)*
- *práce s literárními texty, s obrazovým materiálem, využívání encyklopedií a dalších médií (RVP PV, 2018, s. 28).*

K ověření toho, jestli jsme dítěti poskytli dostatečnou a vhodnou vzdělávací nabídku a splnili si tak předem stanovený cíl, slouží očekávané výstupy. Jedná se o kontrolu toho, jestli se naplnily učitelovy představy a dítě se opravdu něco naučilo. Zpravidla se jedná o znalosti a dovednosti, které si dítě během předškolního věku osvojí. Jak by dítě mělo chápat změny v přírodě v rámci denní doby, je uvedeno ve vybraných výstupech:

- *všímat si změn a dění v nejbližším okolí*
- *porozumět, že změny jsou přirozené a samozřejmé (všechno kolem se mění, vyvíjí, pohybuje a proměňuje) a že s těmito změnami je třeba v životě počítat, přizpůsobovat se běžně proměnlivým okolnostem doma i v mateřské škole (RVP PV, 2018, s. 29).*

Samozřejmě se, každý učitel setkává s riziky, která mohou ohrožovat úspěch cílů a záměrů, které si stanovil. Je potřeba se s takovými riziky seznámit, počítat s nimi a snažit se jim předcházet. I při vnímání změny dne a noci může riziko nastat, protože se jedná o přirozený cyklus, který se pro dítě stal tak běžný, že může být nedostatečná možnost uvědomit si ho, jak je popsáno v riziku zde:

- *nedostatek příležitostí vidět a vnímat svět v jeho pestrosti a změně, v jeho dění a řádu (RVP PV, 2018, s. 29).*

Další oblastí, ve které jsou okrajově zmiňovány přírodní jevy, je oblast sociálně-kulturní Dítě a společnost, která je zaměřena na společenství ostatních lidí a sounáležitost mezi nimi. Přírodní jevy zde můžeme chápat jako součást umění a možnost je poznat a realizovat ve výtvarných činnostech (RVP PV, 2018, s. 25).

Ve vzdělávacích cílech, tedy to, co učitel chce u dítěte podporovat, této oblasti je s touto prací kompatibilní především povědomí o umění konkretizované například takto:

- *vytvoření základů aktivních postojů ke světu, k životu, pozitivních vztahů ke kultuře a umění, rozvoj dovedností umožňujících tyto vztahy a postoje vyjadřovat a projevovat*
- *rozvoj společenského i estetického vkusu* (RVP PV, 2018, s. 25).

Propojenost uvedeného cíle doplňuje vzdělávací nabídka, která cíl rozvádí na konkrétní nabízené činnosti a aktivity, které dítě obohatí v pojetí umění a kultury v širším rozsahu, jako jsou například:

- *aktivity přibližující dítěti svět kultury a umění a umožňující mu poznat rozmanitost kultur (výtvarné, hudební a dramatické činnosti, sportovní aktivity, zábavy, účast dětí na kulturních akcích, návštěvy výstav, divadelních a filmových představení, využívání příležitostí seznamujících dítě přirozeným způsobem s různými tradicemi a zvyky běžnými v jeho kulturním prostředí apod.),* (RVP PV, 2018, s. 26).

Skutečnost, zda dítě pochytilo změnu a rozdíly mezi dnem a nocí, můžeme jako pedagogové snadno ověřit pomocí různých výtvarných technik. Vytvoří se tak očekávané výstupy podobné níže uvedenému:

- *zachycovat skutečnosti ze svého okolí a vyjadřovat své představy pomocí různých výtvarných dovedností a technik (kreslit, používat barvy, modelovat, konstruovat, tvořit z papíru, tvořit a vyrábět z různých jiných materiálů, z přírodnin aj.),* (RVP PV, 2018, s. 27).

S očekávaným výstupem, který je výše citovaný, souvisí mnohá rizika, kterým bychom se měli snažit vyhnout. Jde především o málo časté zařazení výtvarných činností do

vzdělávání, které souvisejí s vyjadřováním dětského chápání daného tématu. Příkladem je:

- *nedostatek estetických a etických podnětů a příležitostí k jejich kultivovanému prožívání a vyjádření*
- *nedostatek příležitostí k rozvoji uměleckých dovedností dítěte a k vytváření jeho estetického vztahu k prostředí, ke kultuře a umění (RVP PV, 2018, s. 27).*

Tematika přírodních jevů je tedy nedílnou součástí předškolního vzdělávání a nelze ji do vzdělávacích celků nezapojit. Abychom vytvořili celistvé vzdělávání a optimální prostředí pro všechny děti, je nutné vnímat propojení s přírodou. Jaký na nás má příroda vliv a činnosti s ní spojené, jaký mají dopad. Měli bychom dát dětem povědomí o tom, že příroda je důležitá a je nutné ji respektovat, stejně tak o ni pečovat a starat se. Také je ale dobré mít na paměti fakt, že ať chceme, nebo ne, příroda má vliv na naši psychiku i chování a v mnoha ohledech nás ovlivňuje. Pokud se zaměříme na pojetí tematiky noci a děje s ní spojené, nabízí se hned několik možných situací, které nám dokazují sílu přírody. Samotná noc v nás může vyvolávat různé pocity. U dětí to platí o mnoho více. Tato část dne s sebou přináší proměny, které se zakládají na hře světla a stínu. Během takových situací se v dětech probouzí fantazie a představivost, které dělají z obyčejných věcí, věci neobyčejné, nadlidské či děsivé. Příkladem mohou být stíny. Obyčejný stín našeho těla v určitém období dětství v dětech vyvolává nejistotu a může docházet až ke strachu i během slunečného dne. Dítě od svého stínu utíká, anebo se ho snaží chytit. Až postupem času a získáním vlastních zkušeností se stíny dítě zjistí, že se stínu nemusí bát a že se jedná o naši součást. Když nastane noc, objevuje se i u dospělých mnohdy pocit spojený s nejistotou a obavou. Stín od obyčejné lampičky se rázem změní na nestvůru apod. U dětí se tento proces prohlubuje více, protože jsou citlivější na sebemenší podněty a mnohem více využívají svoji představivost. Podobný příklad může být s úplňkem, během kterého příroda sama zvláště ožívá, a plný měsíc má vliv jak na zvířata, tak i na nás. Můžeme si povídat, jak přesto dojdeme k závěru, že je to okamžik v přírodě, který se opakuje v určitém rytmu a je důležitý pro zvířata, lidi i samotnou přírodu. Cílem vzdělávání v tomto směru by mělo být především uvědomění si pocitů a jejich pojmenování, které u nás nastávají v podobných situacích. Jedná se o pocity, které nám nejsou příjemné, protože v nás vzbuzují nejistotu. Dále bychom měli

dětem zprostředkovat komunikaci o zkušenostech, protože díky nim si mohou pocity vybavit a především v nich zůstanou. Měli bychom ale děti během předškolního vzdělávání naučit vnímat tyto negativní pocity jako pozitivní a hravou formou jim ukázat, že i noc může být zábavná.

Pokud dítě přijde s tématem noci samo, například ve volné kresbě, může to mnohé značit o jeho emočním stavu. Nelze ale posuzovat pouze na základě jedné kresby, která může být motivována pohádkou nebo příběhem, který slyšelo předchozí večer před spaním. Pokud se ale na obrázcích často objevuje měsíc, může to znamenat hned několik věcí. Musíme brát v úvahu, že měsíc je typickým symbolem noci a ta v sobě ukrývá mnohá tajemství, je temná a plná stínů. Během noci se v dítěti probouzí fantazie, ale v tomto zpracování to může být zdroj nejedné dětské úzkosti. Zobrazovaný měsíc může být spojován se smrtí, protože s nocí mizí slunce, které je spojeno s životem, je bráno jako zdroj tepla a světla. Na druhou stranu byl dřív Měsíc považován za tajemství díky neznámé odvrácené straně. S technikou ale přišlo prosté definování a Měsíc už není tolik považován za poeticky nedostupný motiv. Vliv doby, pokrok techniky a objevování různých tajemství přírody vede k jejich zobecňování a především zlehčování a to se odráží i v dětské kresbě (Davidová, 2008).

Využití námětu noci v rámci vzdělávání v mateřské škole by se dalo označit za obtížné. V podstatě děti se během školního roku dostávají do kontaktu s nocí, ale pouze okrajově v rámci jiného hlavního tématu. Pokud bychom se snažili najít týdenní téma věnované noci, nejbližší se přiblížíme tématem vesmíru, kde se vyloženě o noc a děje s ní spojené nejedná. Motiv noci je přitom samo o sobě téma tolik bohaté, že by se dalo zařadit jako samostatný integrovaný blok. Zpracování se dá využít nejen ve výtvarných činnostech, ale i v dramatické výchově, kde se může ztvárnit příběh nebo děj, který se v noci odehrává. Všechny učitelky mateřských škol, se kterými jsme se o tomto tématu bavili, nám potvrdily výše zmiňovaný fakt, že pojetí tematiky noci samostatně do svých třídních vzdělávacích plánů neaplikují. Nejbližší tomu má ovšem waldorfská pedagogika, která s nocí pracuje v rámci rytmu dne a týdne, který je pro toto vzdělávání typický. Ve waldorfském pojetí výchovy a vzdělávání je kladen důraz především na první sedmiletí fyzického růstu, kdy dítě potřebuje dostatek energie a síly na vlastní fyzický rozvoj než na intelektový. Ve WMŠ v Praze dbají na to, aby příroda

k dětem přirostla a naučily se o ni vzájemně pečovat. Zdejší paní učitelka vyzorovala zajímavý jev. Vždy, když se blíží úplňek, děti jsou daný týden aktivnější, i plašší děti se stávají dobrovolně středem pozornosti a zkrátka je těžké udržet všechny děti v delším klidu. Paní učitelka tak po dětech nevyžaduje složité a zdlouhavé úkoly a naopak s nimi mluví jasně a stručně a děti na to reagují pozitivně. Naopak v týdnu po úplňku jeví děti známky ospalosti a celý týden je táhlým a vlečným. Tento postřeh dokazuje, že noc na nás velmi působí, aniž bychom si to uvědomovali. Na dětech se tak ale o tom můžeme přesvědčit, jelikož jsou méně ovlivněny starostmi každodenního života.

3 Tematika noci ve výtvarné kultuře

V následující kapitole se zaměříme na využití tematiky spojené s tmou a nocí ve výtvarném umění. Cílem ale není zmínit všechny autory, kteří se tématem noci zabývali, ale poukázat pouze na vybraná díla, která se stala inspirací pro tuto práci. Cílem tedy není řadit umělce chronologicky, i když se dobovou posloupnost pokusíme zanechat, ale zaměřit se na zpracování motivu noci v různých obdobích. Noc lze považovat za základní téma prožitku a samozřejmost každodenního života. Proto je v některých dílech noc zaznamenána jako součást zobrazené scény, kdy pouze doplňuje příběh, který obraz vypráví. Pak ale můžeme najít umělecká díla, jejichž hlavním námětem je samotná noc, která je zpracována různými způsoby. Pokud nastane noc, přichází tma, která může sloužit jako médium ke sdělení informace nebo vytvoření něčeho nového. Motivem noci se inspirují i spisovatelé a lze ho nalézt i v dětské literatuře. Podíváme se tedy na využití námětu noci ve vybraných ilustracích dětské literatury a její propojenosti s textem a příběhem.

3.1 Noc jako součást zobrazené scény

V době konvencí byly hlavními náměty v malířství biblické výjevy, přesto můžeme vidět, že noc hrála v gotickém období významnou roli. Na obraze *Oplakávání Krista* (viz. Přílohy I., Obr. 1), zhruba z roku 1305, můžeme vidět postavení noci jako prostředek určení času, během kterého se obraz odehrává. Autorem tohoto díla je italský malíř Giotto di Bondone, který malířství obohatil o perspektivní prostorovou konstrukci a především postavy, které jsou vyobrazovány zezadu nebo z profilu. Celá malba vystihuje zármutek Panny Marie a ostatních zobrazených postav nad Kristovým mrtvým tělem. Giottova originalita spočívá v dodání prostoru mezi postavami a pohybem, který se nám jeví jako skutečný. Příběh v malbě se odehrává v noci, což dokazují vznášející se andělé na temné obloze. Dalším umělcem, v jehož dílech se setkáváme s tématem noci, je Mistr třeboňský, pocházející z Čech. Na malbě *Zmrtvýchvstání Krista* (viz. Přílohy I., Obr. 2) můžeme vidět výjev z Bible, který se odehrává během rozbřesku. Zobrazení vojáci ještě napůl spí, mezitím co Kristus vstal ze své hrobky. Zajímavé je znázornění lidské postavy, čehož si můžeme všimnout i na druhém obraze *Kristus na hoře Olivetské* (viz. Přílohy I., Obr. 3), je pojetí lidské postavy.

Pro Mistra třeboňského byl tento styl štíhlých postav typický. Ukázky maleb ilustrují noc jako ukazatele denní doby (Gombrich, 1992).

Na obraze *Vzkříšení Krista* (viz. Přílohy I., Obr. 4), jehož autorem je významný malíř Giovanni Bellini pocházející z Benátek, můžeme vidět stejný motiv jako u Mistra třeboňského. Motiv odehrávající se k ránu, kdy noc pomalu ustupuje a mění se na denní světlo s příchodem slunce. Bellini malbu obohatil iluzí vzdáleného města, jehož hradby jsou ještě napůl zahaleny tmou. Předností tohoto malíře bylo dokonalé promyšlení prostoru mezi zobrazovanými věcmi, což na této ukázce dokazuje. Noc tedy opět dotváří příběh, který se autor snaží divákům sdělit (Glenn, 2008).

Během roku 1500 a morové epidemie se nejen po Německu začaly rozšiřovat obavy o konci světa a utrpení, které s sebou přinese. Tento strach se samozřejmě promítal i v námětech uměleckých děl. Příkladem takového vyjádření hrůzy je obraz *Ukřižování* (viz. Přílohy I., Obr. 5), který ztvárnil německý renesanční malíř Matthias Grünewald. Tento výjev, na němž můžeme vidět trpícího Ježíše, který připomínal tehdejší povalující se mrtvolu a oběti moru, zobrazuje morbiditu, která začala být mezi lidmi oblíbenější, možná tím, že se jí tolik děsili. Grünewald do detailu zobrazil utrpení a svírání, které onu situaci během noci doprovází představa, jak se tělo ukřižovaného svírá a brání surovému osudu. Zároveň tma v pozadí tohoto díla představuje temnotu, která bude přemožena, až Kristus vstane z mrtvých. Zajímavé je, že tento obraz je jeden z mnoha, který se měl stát součástí výzdoby tehdejší nemocnice kožních chorob v alsaském Isenheimu (Bell, 2010).

Jeden z neznámějších malířů Rembrandt van Rijn namaloval obraz *Návrat ztraceného syna* (viz. Přílohy I., Obr. 6), na kterém můžeme zaznamenat změnu ve vyjadřování noci a tmy. Způsobuje to technika šerosvitu, která během nejen barokního období odrážela tehdejší temnou dobu. Kompozice je dramaticky vystupňována ve snaze docílit co největší emocionalitu a psychologického působení celého díla. Technika šerosvitu spočívala ve vytváření prostoru a objemu pomocí kontrastu světla a stínů a jejich přechodů. Důležité části obrazu, tedy syn s otcem, jsou zvýrazněny pomocí světla, které přichází odněkud mimo plátno, a ostatní postavy vstupují do pozadí zapracováním stínů. Toto nově zpracované pojetí tmy dodává obrazům tohoto typu na tajemnosti, která provází i samotnou noc (Gombrich, 1992).

Podobně vytvářené napětí v nás vyvolává až abstraktní obraz od romantického malíře J. M. Williama Turnera, *Rybář na moři* (viz. Přílohy I., Obr. 7). Napůl zahalený úplněk rozsvěcuje rozbouřené moře, ve kterém se houpou rybářské lodě. Noc na tomto obraze vytváří napínavou atmosféru a vyvolává v nás až pocit strachu z rozbouřeného moře, které potopí lodě během následující vteřiny. Stejný námět, který by byl vyobrazen během denního světla, by ztratil na dramaticčnosti a tajuplnosti, kterou noc spolu s úplněkem přináší (Bell, 2010).

Doposud byla tvorba inspirována a zaměřena vždy na jiný podnět než konkrétně na noc, která obraz doplňovala a určovala čas, ve kterém se příběh odehrává. V průběhu ale můžeme zaznamenávat čím dál větší touhu po prozkoumání noci. Proto se v období romantismu setkáváme s přírodními jevy více, přesto jim nechybí jiné náměty, kterými je obraz inspirován prvotně. Pokud se přesuneme do první poloviny 20. století, zjistíme, že se zrodil mimo jiných i směr surrealismus, jehož cílem bylo reagovat na politické situace více do hloubky. Pomoci tomu mělo uvolnění duševních sil podvědomí, s čímž přišel vídeňský lékař Sigmund Freud, zakládající novou víceúrovňovou teorii mysli (Gombrich, 1992).

Jedním z takových umělců byl Max Ernst, v jehož díle *Den a noc* (viz. Přílohy I., Obr. 8) zobrazení noci dotváří atmosféru tajemna. Pozadí celého obrazu tvoří scéna během noci, kterou navrch doplňují samostatné obrazy, na kterých je kus noční scény zachycený ve dne. Celé dílo tak vytváří dojem vyvěšených obrazů v temné místnosti. Salvador Dalí, španělský umělec, se snažil zachytit podivné zmatení snového světa, které prožíváme. V obraze, jako je *Pták* (viz. Přílohy I., Obr. 9), je zachyceno tolik detailů, přestože Dalí spojil nesouvisející věci, což může vyvolávat dojem, že jeho podání šíleného zmatku dává určitý smysl. Na obraze je noc s úplněkem vytvářející záhadnou atmosféru toho, co se na obraze vlastně děje (Gombrich, 1992).

3.2 Noc jako hlavní námět díla

Po celou dobu civilizace působila noc tajemně a záhadně a vždy vzbuzovala velké dohady. Z toho důvody vznikaly obrazy zakládající se na noci a temnotě jako na hlavním námětu. Především s nástupem realistů a jejich pojetím krajinomalby se začaly přírodní jevy dostávat více do popředí jako samostatné pojetí reality, která se

odehrává okolo nás. Proč si tedy brát za námět nespočetněkrát vyobrazené biblické výjevy, když všude okolo je příroda, která je inspirací sama a neustále se proměňuje. Nastává revoluce v umění, kdy nejde o dosažení malebnosti, ale pravdy.

Mísící se prvky romantismu a realismu můžeme vidět na obrazech Ivana Aivazovského, který zachycoval moře především s úplňkem nebo západy a východy slunce. Jedním takovým je *Měsíční noc* (viz. Přílohy I., Obr. 10), který byl inspirací pro jednu lekci v praktické části. Na obrazu je úplňk, který svítí na moře a pobřeží a ukazuje tak, že i v noci zde probíhá nějaký život. Měsíc dává tolik světla, že se lidé při něm procházejí a jezdí v povozech. Ačkoli pláž s lidmi navozuje poklidnou atmosféru, při pohledu na moře tomu tak není. Vypadá to, že úplňk má v sobě skrytou sílu, kterou burcuje moře, které dokazuje svou sílu velkými vlnami rybářským lodím při pobřeží. Noční život lidí dokazuje i další obraz *Lunární noc u moře* (viz. Přílohy I., Obr. 11), kde můžeme předpokládat hojnou účast obecnstva před oranžově zbarveným měsícem (Bell, 2010).

Zhmotnění linií pouze samotnou barvou můžeme vidět na obrazu *Etretat, západ slunce* (viz. Přílohy I., Obr. 12), který je inspirovaný západem slunce, při kterém se poslední odrážející se paprsky na moři zbarvují do ostrých odstínů oranžové a růžové a ukazují se stíny hory, která rozděluje nebe a moře. Autor této malby, Claude Monet, se zaměřil na okamžik, který se snažil co nejvíce vystihnout. Tu sílu zapadajícího slunce, přesto nástup noci, která zahaluje vznášející se stíny na moři. Zobrazování stejných míst v jiných denních dobách za použití barevné skvrny bylo typické pro impresionisty, pro které bylo důležité tvoření v plenéru a být přítomný přímo v okamžiku, který se snaží zachytit. Rozdíl mezi zachycením detailu scény během úplňku u Aivazovského a zachycením přítomného okamžiku u Moneta ukazuje malba od ruského malíře Roberta Juliana Onderdonka, *Svítání na kopcích* (viz. Přílohy I., Obr. 13). Onderdonk proměnil paprsky slunce na zlatavé odlesky v jinak chladné přírodě. Malba vytváří dojem okamžiku chladného ráda, kdy pomalu ustupuje noc a začíná nový den. Divák má pocit, jako kdyby se přesunul na louku mezi kopce a pociťoval první sluneční paprsky, které postupně nabírají na síle. Kvůli takovému uvědomění si okamžiku, který obraz přenáší, byl obraz vybrán pro poslední lekci praktické části (Bell, 2010).

Přítomnost okamžiku a jeho zachycení postupně vyvolávalo v umělcích různé pocity. Stejně místo ve stejnou denní dobu na nás může působit odlišně, pokud se cítíme šťastní nebo nešťastní. Tuto myšlenku můžeme nacházet v obrazech malíře Edvarda Muncha. Už názvy děl jako je *Úzkost* (viz. Přílohy I., Obr. 14) nebo *Křik* (viz. Přílohy I., Obr. 15), nás ujistí v pocitu, který při pohledu na dílo máme. Můžeme se domnívat, že se obě ukázky odehrávají na podobném, či možná stejném místě, a přesto na nás pokaždé působí jinak. Obě malby vzbuzují spíše negativní emoce, které jsou zobrazovány pouhým výrazem ve tváři přítomných postav. Ty jsou zobrazením pocitů samotného autora, o kterém víme, že měl sám psychické problémy. Zajímavé ale je, že k vytvoření atmosféry si vybral noc a její části. Večerní nebe se tak propojuje s mořem a svými nepravidelnými tvary dotváří pocit nejistoty a strachu. Vzbuzuje v nás pocit, že okolní krajina sdílí mučivou úzkost křiku. I přesto, že Munchův záměr nebyl zobrazovat líbivé stránky života, protože na pocitu úzkosti není nic krásného, není jasné, co zobrazovaný výkřik má vyjadřovat (Gombrich, 1992).

Proslulý holandský malíř Vincent van Gogh se nezabýval tím, aby zpodobňované věci byly naprosto stejné. Při jejich vytváření používal takových barev a tvarů, aby vyjádřil to, jak cítí zobrazované věci on sám. To samé chtěl docílit i od diváků. Nebál se měnit vzhled věcí, které častokrát vyvolávají vnitřní neklid, který umělec zažíval. U obrazu *Hvězdná noc* (viz. Přílohy I., Obr. 16) van Gogh zobrazuje noc jako hlavní téma celého obrazu. Při pohledu na obraz máme pocit ovládnutí určité spirituality nebo halucinační pocit. Vytvořenými záhyby poukazuje na bezprostřednost noci, která sahá až do vesmíru. Van Gogh měl vážné psychické problémy, se kterými se musel ke konci života potýkat, toto dílo symbolizuje vyvrcholení duševního neklidu, který v sobě sváděl (Bell, 2010).

Inspiraci v Munchových dílech našel český expresionistický malíř Emil Filla, jehož tvorby se dotýká i kubismus. Na ukázce obrazu *Tropická noc* (viz. Přílohy I., Obr. 17) vidíme střetnutí zvířat, což mělo symbolizovat tehdejší politickou situaci a varování před nástupem nacismu. Noc tak představuje temnou dobu, během které může nepřítel na kořist zaútočit. Svítící úplněk pak poukazuje na jeho odhalení. Dílo, které se stalo inspirací pro jednu z dalších lekcí praktické části je *Stín* (viz. Přílohy I., Obr. 18), který byl od malíře moderního umění Charlese Blackmana. Obraz, stejně jako ostatní díla

jsou inspirovány mladou dívkou, tzv. Schoolgirl, kterou Blackman zobrazoval nespočetněkrát v různých situacích. Symbol dívky se mu stal osudným projektem, stal se ilustrátorem k příběhu Alenka v říši divů. Pro tuto práci je obraz zajímavý kvůli zobrazení stínu. Nutno si totiž uvědomit, že stíny nepřicházejí pouze v noci, ale i během dne díky slunečnímu svitu. V období expresionismu a kubismu začala vznikat myšlenka o vytvoření díla, které nenese žádný poznatelný předmět. Bylo tedy cílem, aby se divák zamyslel nad tím, co vidí, a název mu okamžitě neprozradil, o co se jedná. Prvním autorem, kdo se tuto myšlenku nejen odvážil přenést na plátno, ale i vystavit, byl ruský malíř Vasilij Kandinskij. Jeho neuchopitelnost samotné kompozice obrazu zapadá do myšlenky noci, jejíž součástí jsou sny, pro které je zapotřebí fantazie a představ. To samé je důležité při pohledu na abstraktní malbu *Malý sen v červené* (viz. Přílohy I., Obr. 19). Není tedy divu, že se stal posledním obrazem pro východisko lekce o snech v praktické části. Obraz je tvořen různými symboly, které mohou v každém z nás vyvolávat něco jiného (Gombrich, 1992).

I v současném umění najdeme díla, ve kterých je noc hlavním námětem, jako například *Gentry drive* (viz. Přílohy I., Obr. 20). Jedná se o drobnou olejomalbu ze série „Unseen America“, kterou vytvořila Sarah Williams. Díla se soustřeďují na zobrazování venkovských míst, která se snaží oživit. Základem je fotografie pořízená v noci, aby vynikl objekt ve tmě, který autorka postupně transformuje na olejomalbu (MoodyGallery, 2017).

3.3 Tma jako výtvarné médium

Zjistili jsme, že noc byla pro umělce bezpochyby vždy inspirací, kterou se snažili zobrazovat v různých podobách ve vývoji umění. Každá doba a směr zachycoval noc jiným způsobem, který se od sebe naprosto liší. Společné je tedy téma noci, které je často spojováno se sny a stíny, které jsou samozřejmě její součástí. V moderním a současném světě umění však pojetí noci nabralo ještě jiný rozměr. S pomocí různé techniky se noc dá využívat jako médium. To znamená, že umělec čeká na skutečnou noc, ve které připraví doplňující scénu, která by bez noci nebyla realizovatelná. Jedná

se především o zastoupení land artu a akčního umění, ve kterém je noc chápána jako prostředek, kterým chce umělec něco sdělit (Gombrich, 1992).

Pokud bychom si chtěli blíže přiblížit land art, jedná se o jeden z výtvarných stylů z druhé poloviny 20. století, který je zaměřený na vztah člověka a krajiny. Výsledkem je záměrné spojení zásahu člověka a jeho akci jak do přírodní, tak i do městské krajiny. Použitým materiálem se tedy stává samotná hlína, kameny, větve, písek, listí apod., které umělec záměrně přemísťuje nebo do nich kreslí. Jde tedy o umění v krajině. Happening je zase jednou z forem akčního umění, při kterém dochází k propojení divadla, hudby, poezie a výtvarného umění. Jeho cílem je zapojit diváka aktivně do procesu (Rochovská a Krupová, 2016).

Jedním takovým umělcem, který využívá noc jako médium, je Američan Jim Sanborn. Využívá hry s topografií a geometrií a výsledkem jsou velkoformátové digitální výtisky. Ze série z Utahu roku 1995 je zajímavé dílo *Horse Valley* (viz. Přílohy I., Obr. 21), na kterém je zachycena projekce souvislých čar na skále během noci. Bílé čáry tak na dožluta zbarvené skále vynikají. Obdobně je tomu u projekce *Cainville* (viz. Přílohy I., Obr. 22), při které je na skále promítán bílý obrys trojúhelníku (DesignVid, 2012).

Na podobném principu byla vytvořena světelná instalace *Crossing King's Cross* (viz. Přílohy I., Obr. 23, 24) od české umělkyně Magdaleny Jetelové. Pomocí paralelních laserových čar jsou zobrazeny nové železniční dráhy, které by měly spojit Londýn s Evropou. Noc je zde také důležitým spoluúčastníkem, protože bez ní by projekce byla těžko realizovatelná s ponecháním dojmu jedoucího vlaku, který výtisky vyvolávají (ArtList, 2007).

Zajímavý projekt uskutečnila americká umělkyně Miya Ando, která pomocí listů rozsvítila pláž instalací *In their element*, obraz *Obon* (viz. Přílohy I., Obr. 25). Tisíc bioluminiscenčních listů bylo pokryto netoxickou pryskyřicí a fosforencí, které během dne pohlcují energii ze slunce a v noci se rozzáří a vytvářejí tak tajemné, přesto klidné prostředí. Celá instalace je inspirována symboly země, ohně, vody a vzduchu, které lidé používají po tisíciletí jako metafory pro sdělování ideálů a pravd o světě, ve kterém žijeme (Ando, 2018).

V dnešní době se tedy můžeme setkat s různým pojetím a využitím noci a dějů, které se s ní pojí. Umělec dopředu plánuje, jak bude výsledek jeho tvorby vypadat a s jeho přípravou si musí dát práci, která mnohdy obnáší využití techniky a dokonalé naplánování okamžiku.

3.4 Noc ve vybraných ilustracích dětské literatury

I v literatuře můžeme objevit různé pojetí ve zpracování a zobrazení noci. Dětská literatura je tvořená především pohádkami, ve kterých má noc magickou funkci. Během ní se odehrávají dramatické a napínavé okamžiky, které jsou v příběhu rozhodující. Součástí noci je i měsíc, který symbolizuje světlo, které hrdinovi ukáže další cestu nebo pomoc.

Noc v literatuře můžeme vzít z pohledu ilustrace, anebo jako námět. Příklad námětu můžeme vidět v knize *Už se nebojím tmy* (viz. Přílohy I., Obr. 26, 27) od Vojtěcha Juríka, který se uvádí jako VHRSTI, kde je noc i hlavním tématem. Je to kniha, která pomáhá pracovat s obavami a se strachem, které noc přináší. Tato kniha se stala inspirací pro tuto práci a podnětem pro zájem o téma noci obecně. Noc bychom mohli zařadit mezi tzv. tabu témata, o kterých se dospělí s dětmi neradi baví, častokrát proto, že neví, jak téma pojmout, nebo si myslí, že si dítě na odpovědi přijde samo. Fantazie dospělých totiž není zdaleka tak bujná jako dětská fantazie. Rodiče tedy mají často ve zvyku dětské obavy zlehčovat a zapomínat na ně. Kniha je tvořena vlastními ilustracemi od autora, které jsou tmavé a připomínají tak reálnou situaci, kdy dítě večer leží v posteli a oknem se mu promítá na stěnu stín stromu, který v noci působí strašidelně. Dítě najde v knize pochopení a vysvětlení nejčastějších příčin strachu, které se u něj mohou s nástupem noci dostavovat (VHRSTI, 2007).

V ilustracích ale jde noc zobrazit i jinak. Stačí použití symbolů, které jsou pro noc typické a vystihují ji. A nemusí jich být mnoho. Potom totiž i čistě bílá ilustrace v knize vytvoří noc bez pomoci textu. Takto tomu je v knize *Malý princ* (viz. Přílohy I., Obr. 28) od spisovatele Antoine de Saint-Exupéry, který si knihu sám ilustroval. Jeho ilustrace jsou pouze doplňkem příběhu, který v knize popisuje a text tak přes ilustrace nezasahuje. Zobrazení noci je zde pojato pomocí symbolů hvězd, které jsou jemně žlutými odstíny vyobrazeny na čistě bílé stránce. I přesto, že v příběhu hlavní hrdina

cestuje vesmírem mezi drobnými planetami, je vesmír zobrazován bílou barvou. Nebo spíše jsou navštěvované planety zobrazeny na čistém podkladu. Noc tak působí klidně jako celá kniha. Zároveň nejsou ilustrace zaplněny přehnanými detaily, takže si dítě rozvíjí představivost při dotváření ilustrace ve své mysli (Saint-Exupéry, 2014).

Propojením námětu i ilustrace v motivu noci je kniha *Jak zvířata spí* (viz. Přílohy I., Obr. 29) od českého autora Jiřího Dvořáka. Výstižnými ilustracemi knihu doplnila Marie Štumpfová. Jak už víme, součástí noci jsou sny, které mají nejen lidé, ale i zvířata, Jak zvířata během noci vypadají, na co myslí nebo co potřebují, se dozvíme v malém atlasu spících zvířat, který navazuje na obrázková leporela a je vhodný i pro nejmenší děti. Tato kniha v sobě ukrývá i podtext, který spočívá k vybízení otázek, proč lidé i zvířata spí, co je to odpočinek nebo kde jednotlivá zvířata žijí (Štumpfová a Dvořák, 2014).

Zajímavě zpracovaná je kniha od BAOkolektivu, *12 malých hororů* (viz. Přílohy I., Obr. 30), která se skládá z dvanácti pohádek, historek, parodií nebo sci-fi. Celou knihu provází dvanáct obrazových sešitů, přičemž každý pochází od jiného autora. Dětem se tedy dostává několik příležitostí ponořit se do tajuplných příběhů odehrávajících se jak v noci, tak i během slunečného dne. Pocit strachu tedy nemusí přicházet s nocí, ale i v průběhu letního dne, kdy se nám do cesty připlete kočičí mňoukání (BAOkolektiv, 2013).

Celkově tedy můžeme říci, že svět dětské literatury a noci se vzájemně propojuje a je vnímán symbolicky, kdy noc představuje dobu, během které přichází na scénu magie, kouzla, ale také strach, obavy a souboje. Přesto však může být noc hlavním tématem knihy, podobně jako tomu bylo u obrazů od Vincenta van Gogha nebo Ivana Aivazovského. Ilustrace jsou tedy v popředí a text je s nimi v určité symbióze. Pokud není noc tématem celé knihy, může být jako ilustrace, která doplňuje část příběhu, ve kterém se odehrává určitá událost v noci. Ilustrace noci v dětské literatuře může a je pojímána různými způsoby, stejně tak, jako tomu bylo v umění vždy. O proměně pojetí a zobrazování jsme se mohli v celé této kapitole přesvědčit a nechat se inspirovat díly slavných umělců pro současnou práci s předškolními dětmi, protože téma noci je u nich aktuální, i přesto, že dospělí tuto skutečnost spíše přesouvají do pozadí jako část dne, během které si konečně mohou odpočinout a nabrat sílu na další den, ve kterém se budou potýkat s problémy běžného života.

4 Výtvarně projektová výuka v MŠ

Způsobem, kterým je tvořena praktická část této práce, je forma výtvarně projektové výuky, která je složena z několika na sebe navazujících činností a úkolů, které spolu kooperují. Samotná projektová výuka se objevila již na začátku minulého století, ale teprve ve druhé polovině minulého století vznikla myšlenka, že by se měla více zabývat okolním světem a běžnými věcmi okolo nás, neboť jsou děti čím dál více lhostejní k sobě navzájem a i k okolí. Vznikla tedy myšlenka výtvarných řad a projektů. Hledala se proto témata, která vedou k přemýšlení z více úhlů pohledu. Obecně může mít projektová výuka dvě podoby. Buďto se jedná o jednoduché celky, nazývané výtvarné řady, nebo se jedná o výtvarné projekty, které mají stavbu složitější (Roeselová, 1997). Hossman (2007) uvádí důležitost motivovanosti, která je pro práci s lidmi jakéhokoli věku důležitá. Uvádí, že naši aktivitu spouštějí motivy vnější, jako jsou například činy, které vyvolávají jiní lidé, nebo motivy vnitřní, což jsou činy, které vyvoláváme my sami. Účinnější je motivace vnitřní, která v dítěti probudí touhu bádát hlouběji v daném tématu.

4.1 Výtvarné řady

U výtvarných řad se jedná o krátké a jasně srozumitelné celky, které se mohou zakládat na jakémkoli námětu. Jak uvádí Roeselová (1997, s. 30), *„jedna úloha výtvarné řady logicky navazuje na druhou a společně tvoří koncepčně promyšlenou linii kroků“*. Tento způsob projektové výuky je vhodný pro nejmladší děti, protože rozvíjí především smyslové prožitky a emoce obecně. Výtvarné řady jsou vhodné ale i v pozdějších letech, protože děti stále obohacují a složitější řady zaměřené tematicky, analyticky nebo metodicky rozvíjejí racionální uvažování (Roeselová, 1997).

Výtvarná řada může mít různou stavbu. Záleží na pohledu pedagoga, kterou formu si zvolí a bude pro dané téma nejvhodnější. **Výtvarný cyklus** využívá jeden společný námět, v rámci kterého má dítě za úkol najít vlastní výtvarný nápad. Výsledkem je rozvinutá společná myšlenka všemi dětmi, kdy každé předloží svůj originální příspěvek. Jedná se například o cyklus grafických listů nebo výtvarných etud. Složitěji se může pojmout jedno téma, které je obecnější, a každé dítě bude mít za úkol zpracovat ho z jiného pohledu. Dostane se nám tedy výsledný pohled na široký rozsah individuálních

pohledů na konkrétní téma. Vzájemným porovnáváním vzniklých alternativ vzniká u žáků uvědomění si růzností postupů, rozvíjí se tak myšlení a úvahy nad jinými výtvarnými činnostmi. Jiným typem výtvarné řady je **metodická řada**, kdy se vychází z daného podnětu, od kterého se důsledně řadí kroky, které vedou až k výtvarnému návrhu a realizaci. Klasicky je tomu tak u studijních skic, od kterých se dojde přes různé stylistické proměny až k výslednému provedení pomocí materiálu. Vzniká tedy výtvarný artefakt. Jak uvádí Hazuková (Online, 2006), „*Metodické řady vycházejí především ze způsobů technického provedení úkolů a prozkoumání výtvarných vyjadřovacích prostředků z hlediska jejich (převážně) technických možností*“. Metodické řady podporují logické myšlení a dítě si při nich uvědomuje návaznosti. Řadou, která se zabývá do hloubky samotným námětem, je **tematická řada**. Podle Roeselové (1997, s. 31), „*krok za krokem zkoumá nějakou skutečnost nebo jev – sleduje podoby, příběhy, vlastnosti nebo otázky, na které je zajímavé hledat odpovědi*“. Roeselová uvádí příklad, kdy se malé děti zabývaly tematickou řadou zaměřenou na dinosaury. Od zkamenělin, přes zárodek a jeho vývoj, až po samotné modelování reliéfu krajiny, kterou v jejich fantazii dinosaur obýval, a tematickou řadu zakončily návštěvou archeologického naleziště. Nejnáročnější výtvarnou řadou jsou **srovnávací řady**. Učitel si zvolí výtvarně výchovný problém, který posuzuje z pohledu psychologického, didaktického nebo jiného a srovnává ho se svými předpoklady. Tento způsob srovnávacích řad umožňuje lépe poznat souvislosti, které se mohou využít k experimentům a výzkumům, protože jsou spojeny s konkrétním předmětem.

Výtvarné řady jsou pro pedagoga přirozeným nástrojem, protože díky němu může společně s dětmi nahlédnout na určitý problém do hloubky (Roeselová, 1997).

4.2 Výtvarné projekty

Výtvarné projekty mají závažný myšlenkový obsah a snaží se zkoumat více než jednu možnou cestu. Pohlíží tedy na danou problematiku z co nejvíce úhlů, z čehož vzniká složitý obraz, který se snaží dojít k podstatě zvolené otázky. Z pohledu časové náročnosti jsou výtvarné projekty náročnější než výtvarné řady. Může to být otázka měsíců, ale i celého roku nebo několika let. Jejich přínos je především ve změně myšlení, protože se mění k mnohostrannému pojmání světa. Dané téma není viděno

jako jednoduchý a jednotvárný obraz skutečnosti, ale jako problém těžce uchopitelný realitou. Následně pojaté téma je součástí několika výtvarných aktivit, které rozvíjejí původní základní myšlenky (Roeselová, 1997).

Podle Hazukové (online, 2006), je těžké udělat přesnou hranici mezi výtvarnou řadou a výtvarným projektem. I přesto jsou vymezeny přínosy těchto projektů, které mohou v mateřské škole být realizovatelné. Jedním z nich je otevřenost, která plyne z toho, že dítě má vliv na výběr tématu. Tím tedy dochází ke společnému plánování učitelky a dětí. Výsledkem výtvarného projektu je skutečnost, která přispívá k řešení problematice. Výtvarné projekty nejsou pouze náhradní skutečností, ale vycházejí z opravdových prožitků dětí, proto projekty souvisejí i s mimoškolní skutečností (Hazuková, 2006).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 Výtvarná řada „Když byla noc...“

Praktickou část mé bakalářské práce tvoří tematická výtvarná řada nesoucí název „Když byla noc...“.

Hlavním tématem všech výtvarných námětů se stala noc, která propojuje celou výtvarnou řadu. Jedná se o kladné pojetí noci ve spojení s významnými umělci různé doby za použití různých výtvarných technik. Výtvarné lekce jsou rozděleny na úseky a děje, které jsou součástí noci a odehrávají se během ní. Každý úsek a děj je inspirován dílem významného umělce, který zapadá jak do tématu noci, tak do tématu určitého děje. Děje jsou řazeny chronologicky za sebou tak, aby odpovídaly realitě. Hravou formou se tak děti seznámí s průběhem noci od stmívání až po rozbřesk.

Všechny výtvarné lekce vycházejí z odpovídající reality noci. Principem výtvarné řady se stala práce s obvyklým materiálem, pojatá netradičně, přesto však dostupnými prostředky. Ty si kladou za cíl v dětech hravou formou podpořit zájem o výtvarné činnosti a rozvíjet tak estetické vnímání, v neposlední řadě také prohloubit kreativní myšlení, tvořivost a fantazii.

Hlavní cíle praktické části bakalářské práce:

1. Seznámit děti s pojmy týkající se noci.
2. Vytvořit náměty pro výtvarné činnosti vycházející z tématu noci.
3. Zrealizovat výtvarné náměty v konkrétní MŠ, popsat průběh jednotlivých lekcí a reakce dětí.
4. Zhodnotit, zda byly očekávané výstupy v souladu s RVP PV naplněny.

5.1 Příprava a organizace výtvarné řady

Realizace praktické části probíhala v Mateřské škole Školní ve Strakonici. Jedná se o budovu pavilónového typu o čtyřech homogenních třídách. Praktická část se odehrávala ve třídě Medvědi, u nejstarších předškolních dětí v rozmezí věku 5,5 – 7 let

s dětmi, které mají možnost odkladu. Ve třídě se nachází 28 dětí a působí zde 2 učitelky a asistentka pedagoga. Ta je přiřazena zejména k chlapečkovi s kochleárními implantáty, ke kterému je potřeba přistupovat jinak v rámci komunikace, má vlastní IVP. Do třídy jsem docházela v září školního roku 2018/2019. Výtvarné činnosti probíhaly během dopoledne od ranních her až po činnosti při pobytu venku. Nejen ve třídě mezi dětmi navzájem, ale i mezi zaměstnanci panuje přátelská atmosféra.

Do této mateřské školy jsem docházela na praxe již od střední školy, proto znám většinu zaměstnanců a celý chod školy. Věděla jsem tedy, co mi škola může poskytnout za materiál a jak je vybavena. Mateřská škola mi poskytla základní pomůcky a materiál, který jsem dále doplnila z vlastních zdrojů, a zajistila mi technické možnosti ve třídě.

5.2 Realizace výtvarné řady

Veškeré výtvarné náměty jsou zpracovány podle předem připravené osnovy. U každé výtvarné lekce je uvedena výtvarná technika, pomocí které je námět zpracován. Dále pak cíle, které se odrážejí ve výstupech. Motivace, díky které se všechny výtvarné lekce vzájemně propojují a doplňují, tak samotná výtvarná činnost. Nechybí ani výtvarný úkol, podle něhož se dá posoudit jeho splnění a naplnění motivace. V neposlední řadě je popsán samotný popis činnosti obohacený o příspěvky dětí do tvorby a jiných činností mimo osnovu.

Ke každé výtvarné aktivitě bylo připojeno ranní cvičení, které bylo tematicky směřováno a sloužilo částečně jako motivace ke konkrétní výtvarné činnosti. Před samotnou realizací výtvarné činnosti byl dětem přečten autorský příběh motivovaný uměleckým dílem jako hlavní motivační činnost. Následovala diskuze na dané téma a poté samotná výtvarná činnost. Všechny aktivity byly realizovány pro všechny zúčastněné děti najednou.

V průběhu výtvarné aktivity jsem s dětmi komunikovala, snažila se je povzbudit nebo názorně opakovala postup, pokud si nevěděly rady. Během motivační činnosti jsme vedli společně diskuze a díky zájmu dětí se tak motivační činnost stala komunitním kruhem, ve kterém chtěly děti řešit své problémy v rámci tématu noci a konkrétního podtématu.

Ze všech výtvarných lekcí je pořízena fotodokumentace, která je obsažena v přílohách, kde je číselně seřazena a rozdělena podle jednotlivých výtvarných lekcí.

Fotodokumentace byla pořízena s písemným souhlasem všech rodičů, avšak zpětně vznikl problém s veřejným sdílením fotografií v této práci, proto jsou obličeje dětí na fotografiích rozmazány, aby nebyla poznat konkrétní identita.

5.2.1 Lekce první – Stmívání, Stíny

Obr. 1 – Claude Monet – Etretat, západ slunce

Výtvarná technika Stmívání: kresba za pomoci pastelek

Cíle: rozvoj představivosti a fantazie při naslouchání čtenému, rozvoj komunikace před ostatními, rozvoj jemné motoriky při kresbě

Motivace: Ranní cvičení na motivy noci – Co děláme přes den? Co děláme v noci? A mají to stejně i květiny? Čtení první části autorského textu O květině Galerince. Zopakování slyšeného pomocí otázek - Co jsme se v příběhu dozvěděli? Jak vypadá pan ředitel? A jak pan hlídač? Co se v příběhu stalo? Kdo má galerii na starost? Navázání na vlastní zkušenost s galerií – Co je to galerie? Byl už jste někdo někdy v galerii? Jak to uvnitř vypadá? Jak se uvnitř chováme? Povídání si o pravidlech slušného chování s návazností na galerii nebo divadlo – kultura. Ukázka obrazu od Claude Moneta, který je zmíněný v příběhu. Co za denní dobu vidíme na obraze? Co je to stmívání? Kdy můžeme stmívání během dne vidět? Jak dlouho trvá (obrazně)? Jak se pozná? Ukázka krátkých videí, na kterých je stmívání zachyceno v časosběrech. Zopakování si

informací o květině - Jak se jmenuje? Jak vypadá? Na jakém místě je v galerii? Kdo se o ní stará a jak?

Výtvarný úkol: Nakreslete květinu Galerinku podle své představy. Můžete se inspirovat informacemi, které jsme se o ní dozvěděli. Použijte při tom nejméně tři barvy a umístěte ji do prostoru. Plochu co nejvíce zaplňte.

Výstupy: Dítě zvládá naslouchat čtenému příběhu. Umí reagovat na otázky směřující k příběhu. Dokáže naslouchat ostatním a komunikovat před ostatními. Zvládá pracovat s klasickým materiálem a využít svoji představu k uskutečnění kresby.

Popis činnosti: S dětmi se přesuneme na koberec, kde si sedneme do kroužku. Dětem přečtu začátek příběhu O květině Galerince. Po úryvku si s dětmi budu povídat, co v příběhu slyšely, a vysvětlíme si pojem galerie a stmívání. Pro ukázkou se s dětmi podíváme na krátké video, kde je stmívání ukázáno v časoměru. V příběhu jsme se dozvěděli, že v galerii, o které je celý příběh, se nachází květina, kterou si popíšeme. Následuje diskuze s ukázkou obrázku. Po diskuzi si půjdeme sednout ke stolečkům. Každý dostane čtvrtku a pastelky. Děti budou mít za úkol nakreslit květinu podle své vlastní představy. Poté si každý vezme svoji kresbu a půjdeme si sednout na koberec do kruhu. Všichni si dáme svoje obrázky před sebe a prohlédneme si i obrázky ostatních.

Evaluace: Činnost jsem začala otázkami v kruhu na koberci, pomocí kterých jsem se dětí ptala na noc. Tím jsem zjistila, jak moc bude potřeba děti motivovat dál. Děti se o noci bavily velmi otevřeně a upřímně. Nedělalo jim problém přiznat, že se tmy bojí, některé řekly i proč. Jako motivace mi posloužilo i ranní cvičení, ze kterého jsem čerpala a snadno tedy navázala na téma. Dále jsem už děti v podstatě motivovat ani nemusela, protože samy jevíly zájem o téma a kladly otázky. Přečetla jsem jim tedy začátek příběhu a zeptala se jich, co jsme slyšeli. Překvapilo mě, že si děti všímaly detailů, nad kterými bych se vůbec nezamyslela – např. že stůl, na kterém je květina v příběhu umístěna, je starý a vysoký. Když jsme se přesunuli ke stolečkům a děti dostaly čtvrtky, dostaly také jasné zadání – co nejvíce plochu zaplnit a použít více než tři barvy. Většinou dětí to nedělalo problém a obrázek měly barevný, ale zaplnit danou plochu se podařilo pouze pár dětem. Také spousta dětí obraz doplnila detaily, které jsem popisovala v příběhu - oknem, stolem nebo obrazy na zdech. Několik předškoláků

mělo špatný úchop a někteří z nich už mají odklad, proto byla potřeba jim úchop několikrát opravovat. Když děti měly své obrazy nakreslené, ukázali jsme je ostatním. Zjistili jsme, že jsme všichni slyšeli stejný příběh o stejné květině, a přesto máme každý květinu jinou.

Obr. 2 – Charles Blackman – Stín

Výtvarná technika Stíny: obkreslení stínu hračky, vymalování obrysu, nalepení očí

Cíle: rozvoj pravolevé orientace při obkreslování a otáčení, rozvoj jemné motoriky při malbě a lepení, rozvoj fantazie při pojmenovávání své příšery

Motivace: Pohybová hra během ranního cvičení na stíny – zrcadlení pohybu. Čtení druhé části autorského textu O květině Galerince. Zopakování slyšeného pomocí otázek – Co se v příběhu změnilo? Jak se změnila obloha? Co všechno změnilo barvu? Čeho se květina bála? Měla se nakonec čeho bát? Ukázka obrazu od Charlese Blackmana, který je zmíněný v příběhu, a povídání si o něm. Co na obrazu vidíme? Nahání někomu obraz strach? Jak se asi cítil malíř, který maloval tento obraz? Najdeme na obrazu hodně barev? Rozvedení diskuze o stínech – Viděli jste někdy svůj stín? Jak se stín pohybuje? Kdy můžeme stín během dne vidět? Motivace hotovým výtvozem.

Výtvarný úkol: Obkresli obrys hračky na papír. Vymaluj obrys barvou, kterou má stín. Otáčej různě svoji příšerou ze stínu a vymysli, co ti to připomíná. Nalep oči tak, abys použil nejméně jedno.

Výstupy: Dítě zvládá obkreslit libovolnou věc a přizpůsobit si ji předem na velikost papíru. Dokáže zrcadlit, napodobit pohyb druhého.

Popis činnosti: Po přečtení příběhu si budeme povídat o tom, co se v příběhu stalo - co je to stín? Doprostřed kruhu vysypu několik hraček různých tvarů a velikostí. Každý si vybere jednu věc, o které nám řekne, proč si ji vybral a co se mu na ni líbí. Děti budou mít za úkol si věc hlídat a vzít si ji ven na zahradu. Na zahradě si sedneme a každý dostane čtvrtku. Před ní si položí věc, kterou si vybral tak, aby slunce odráželo stín na čtvrtku. Věcí budeme různě pootáčet a potom obkreslíme její obrys. Pomocí černé barvy zředěné s vodou obrys vybarvíme. Než obraz zaschne, budeme jím otáčet, abychom zjistili, co všechno nám připomíná. Nakonec si budou moci děti nalepit papírové oči, pokud budou chtít. Každý nám svůj stín představí a řekneme si, že se stínů vlastně vůbec bát nemusíme.

Evaluace: Během pobytu venku jsme vytvořili druhou část výtvarné aktivity na téma stíny. Děti si venku obkreslily stíny hraček na čtvrtky. Ukázala jsem jim, že mohou hračku různě otáčet a stín se tak bude měnit. Stejně tak si mohly zvolit, jestli chtěly čtvrtku na šířku nebo na výšku. Další den ráno jsem stíny začala dávat na stolečky a děti se samy chodily ptát, co s tím chci dělat a který stín je jejich. Nabídla jsem jim, že si mohou stín vymalovat a vytvořit si tak příšeru ze stínu. Děti se samy u stolečků střídaly a radily i nově příchozím dětem, co mají dělat. Vždy jsem dětem kladla otázku, jakou barvu měl stín, který si předchozí den obkreslovaly. Byl to záměr, jelikož jsem na stůl dala paletu s více barvami a chtěla jsem, aby se děti nad barvou zamyslely a nepoužívaly bezhlavě tu, která se jim líbí. Když jsme s dětmi přišli na to, že stín měl barvu černou, nedělalo jim problém ji použít. S nově příchozími dětmi barvu ihned konzultovaly a nemusela jsem tedy zasahovat hned, ale jen situaci doplnit. Když stíny zaschly, mohly si děti vybrat velikost a počet očí a nalepit je kamkoli na příšeru. Během lepení jsem si s dětmi povídala o jejich příšerách a o tom, co mají představovat. Nakonec jsme v šatně uspořádali výstavu příšer ze stínů a pozvali obě paní učitelky a pani uklízečku na výstavu. Na závěr ranních her mě pozvalo několik dětí do kuchyňky, kde připravovaly hostinu právě pro jejich příšery. Tato činnost inspirovala mě i více dětí a každý den během ranních her jsme dělali společně hostiny jak pro příšery, květinku, tak pro hvězdy nebo úplněk, což bylo krásně motivující a doplňující pro celý týden.

5.2.2 Lekce druhá – Hvězdy

Obr. 3 – Vincent van Gogh – Hvězdná noc

Výtvarná technika: propichování papíru pomocí hrotu propisky

Cíle: rozvoj jemné motoriky při správném úchopu propisky, rozvoj představivosti a tvořivosti při vytváření vlastního souhvězdí, rozvoj paměti

Motivace: Pohybová hra během ranního cvičení Na měsíc a hvězdy – reakce na signál v podobě kritéria. Čtení třetí části autorského textu O květině Galerince. Zopakování slyšeného pomocí otázek – Co se v příběhu dnes odehrálo? Jaký obraz se květině zalíbil? Jak se o něm dozvěděla informace? Ukázka obrazu od Vincenta van Gogha, který je zmíněný v příběhu, a následná diskuze o něm – Co všechno na obraze vidíme? Během jaké denní doby je obraz namalován? Jak se cítil malíř, který obraz namaloval? Pokračování v diskuzi o hvězdách – Kdy hvězdy můžeme během dne vidět? Kolik je hvězd? Můžeme je všechny spočítat? Mohou na nás spadnout? Co to znamená, když hvězda bliká? Dávají hvězdy dohromady nějaký tvar? Co je to souhvězdí? Může nám něco připomínat? Znáte nějaké souhvězdí, a jak vypadá? Ukázka několika souhvězdí, hledání nových možných souhvězdí – Dívali jste se někdy večer s rodiči na oblohu a hvězdy? Co jste viděli? Ukázka hotového výtvaru.

Výtvarný úkol: Pomocí hrotu propisky propichuj papír tak, aby ti vzniklo tvé souhvězdí. Využij celou plochu černé čtvrtky. Připevni ze zadní strany svého souhvězdí libovolně barevnou fólii.

Výstupy: Dítě zvládá správný úchop. Dokáže se rozhodnout a vytvořit originální výtvar.

Popis činnosti: Na koberci si s dětmi sedneme do kruhu a dáme si před sebe svůj obrázek Květinčky Galerinky. Přečteme si další kousek příběhu, který se bude týkat

hvězdné oblohy, kterou si později vyrobíme. Po přečtení příběhu bude následovat diskuze o příběhu. Dětem představím obraz, který je v příběhu zmíněn. Následuje diskuze o obrazu a hvězdách. Dětem ukážu několik souhvězdí a budeme si povídat o tom, co nám připomínají a jestli jejich název souvisí s tím, co představují. Po diskuzi se přesuneme ke stolečkům. Každý dostane černou čtvrtku a kartonový podklad. Pomocí hrotu propisky budou do čtvrtky propichovat otvory podle svého uvážení. Děti se mohou inspirovat opravdovými souhvězdími, ale mohou si vymyslet i nějaké vlastní, protože na obloze je hvězd spousta. Výsledek si přiložíme proti oknu a hvězdy nám tak vysvitnou. Nakonec si každý vybere barevnou folii, která se nalepí zezadu čtvrtky. Vytvoříme si tak barevné oblohy s originálními souhvězdími.

Evaluace: Druhý den jsme s dětmi pokračovali v příběhu O květině Galerince. Na interaktivní tabuli jsme si prohlédli různá souhvězdí a děti v nich hledaly souhvězdí jiná, svá. U stolečků jsem dětem rozdala kartony, černé čtvrtky a propisky. Názorně jsem jim ukázala, jak budou postupovat, a i konečný výsledek. Děti se vrhly do propichování čtvrtky. Jediný problém, který se během práce vyskytl, byla práce s propiskou. Děti měly buďto špatný úchop, nebo ji nedržely dostatečně pevně. Na závěr si každý vybral barvu fólie a pomocí lepicí pasty jsme fólie přilepili na zadní strany čtvrtek. I přes výběr ze čtyř barev si děti nejčastěji volily modrou barvu. Podle jejich slov je to jasné, protože obloha je modrá a červená je kytička. Přesto ubylo i od ostatních barev. Děti byly kreativní a do své hvězdné oblohy propichovaly i svá jména.

5.2.3 Lekce třetí – Úplněk

Obr. 4 – Ivan Aivazovsky – Měsíční noc

Výtvarná technika: vytvoření úplňku lepením a barvením mouky, vytváření mraků pomocí pečicího papíru

Cíle: rozvoj jemné motoriky při trhání papíru a sypání mouky, rozvoj představivosti a tvořivosti, rozvoj hygieny při práci

Motivace: Pohybová hra během ranního cvičení Na měsíc a hvězdy – reakce na signál v podobě kritéria. Čtení čtvrté části autorského textu O květině Galerince. Zopakování slyšeného pomocí otázek – Co dnes květinka zažila? Co ji tak osvítilo? Bála se? Jak se cítila? Co se na nebi změnilo? Ukázka zmíněného obrazu v příběhu od Ivana Aivazovského a diskuze o něm – Co všechno vidíte na obraze? Jaké odstíny barev malíř použil? Jak myslíte, že se malíř cítil, když obraz maloval? Viděli jste někdy jiný obraz, na kterém je měsíc? Pokračování v diskuzi o měsíci – Kdo jste viděl na obloze měsíc? Jak může vypadat? Jaké všechny tvary má? A jak se jim říká? Má jen jednu barvu? Jaký je jeho povrch? Kdy ho můžeme během dne vidět? Můžeme ho vidět, když svítí slunce? Byl někdy člověk na Měsíci? Motivace hotovým výtvořem.

Výtvarný úkol: Natři karton lepidlem a posyp moukou tak, aby neopadávala. Po zaschnutí potři barvami – použij žlutou i bílou. Z pečicího papíru natrhej mraky a nalep je přes úplněk.

Výstupy: Dítě dokáže poznat úplněk. Zvládá po sobě uklidit, když je s prací hotovo. Umí použít lepidlo s moukou tak, aby nevznikly hrudky.

Popis činnosti: S dětmi se přesuneme na koberec do kruhu a poslechneme si další část příběhu, dnes o úplňku. Po příběhu následuje diskuze a ukázka obrazu z příběhu. Po diskuzi se přesuneme ke stolečkům a společně si jeden takový měsíc vyrobíme. Každý před sebe dostane karton natřený latexem. Nejdříve se povrch natře lepidlem a následně se posype moukou. Na každý stoleček dám dostatek houbiček a barev v miskách. Děti budou houbičky v barvě lehce namáčet a následně jimi natírat karton. Mouka vytvoří strukturu povrchu měsíce. Vše necháme pořádně zaschnout. Dosud vytvořené obrazy vezmeme ven společně s černým sprejem a kartónovými kruhy. Každé dítě si vybere velikost měsíce, kterou bude chtít, a ukáže nám, do jaké části kartonu ho chce. Kartónový kruh přiložím a okolo obraz nastříkám sprejem. Když kruh sundáme, vznikne nám měsíc s podobou měsíčního povrchu. Z pečicího papíru podélně

natrháme nepravidelné pruhy jako mraky. Nalepíme je přes spodní část měsíce a vznikne nám tak zahalený úplněk v noci.

Evaluace: Čtení příběhu jako motivační činnost probíhala opět se všemi dětmi na koberci. Z organizačních důvodů jsem děti rozdělila do barevných kruhů, aby neměly tendence měnit svá místa. Po přečtení příběhu mě mile překvapilo, že několik dětí poznalo, že se v příběhu jedná o úplněk, ale popsat ho nedokázaly. Výtvarnou činnost jsme zahájili sypáním mouky do lepidla na kartonu. U této části se většina dětí zdržela nejdéle, protože je bavil přímý kontakt s moukou. Dále jsme pomocí houbiček nanášely žlutou a bílou barvu. I přes jasný pokyn, že barvami potřeme celou plochu, některé děti barvy nanášeli do tvaru měsíce. Těžko tedy chápaly, jak měsíc vytvoříme. Když jsme šli ven, vzala jsem s sebou černý sprej a kartonovou ukázkou. V dostatečné vzdálenosti od dětí jsem na karton přiložila kruh a přestříkala sprejem. Když jsem kruh odkryla, vznikl na kartonu měsíc a děti se radovaly s údivem. Bylo to pro ně kouzlo. Z důvodu nezaschnutí barev jsem kartony vzala domů, kde jsem je přestříkala sprejem a nechala zaschnout. Následující den jsem během ranních činností začala u jednoho stolečku vyndávat kartony a děti ke mně postupně samy začaly chodit a zajímat se, jestli si mohou měsíc dodělat. Děti si tedy natrhaly mraky z bílého pečicího papíru, které následně nalepily na měsíc. Bylo zajímavé pozorovat, jakým způsobem děti mraky nalepily. Někdo lepil horizontálně, někdo vodorovně. Výsledek je však zaujal a prsty si přejížděly po vytvořeném „měsíčním“ povrchu.

5.2.4 Lekce čtvrtá – Sny

Obr. 5 – Vasilij Kandinskij – Malý sen v červené

Výtvarná technika: provlékání a kresba lapače snů

Cíle: rozvoj řečových dovedností – nebát se mluvit před ostatními, říct svůj zážitek, rozvoj jemné motoriky při provlékání, rozvoj představivosti při hledání věcí v obraze, rozvoj paměti při vybavování si zlého snu

Motivace: Pohybová hra při ranním cvičení Kuba řekl – motivováno autorským příběhem květiny. Pokračování ve čtení páté části autorského příběhu O květince Galerince a následné shrnutí za pomoci otázek – Jaká zvláštní příhoda se dnes květince stala? Co se v galerii odehrálo? Jak se květinca cítila, když to zjistila? Pomohl jí někdo? Ukázka obrazu od Vasilije Kandinského zmiňovaného v příběhu a diskuze o něm – Co na obrazu všechno můžeme vidět? Vidíme každý stejné věci? Co se ti vybaví, když vidíš tuhle část obrazu? Pojd' mi ukázat, kde přesně to vidíš. Kdy můžeme mít v hlavě takovýto zmatek a spoustu myšlenek? Diskuze o snech – Měl jsi někdy sen? Můžeme si sen pamatovat? Může být sen hezký? Může být sen ošklivý? Báls ses někdy ve snu? Diskuze o zlých snech, které se dětem zdají – Jaký nejhorší sen se ti zdál? Co jsi dělal, když ses vzbudil a báls ses? Co nám může pomoci od zlých snů? Co je to lapač snů? Viděl jste ho někdy někdo? Má někdo z vás lapač snů doma? Co by na něm nemělo chybět? Kde by měl být umístěný? Ukázka opravdového lapače snů. Motivace prstovou říkankou o pavučince – střed lapače.

Výtvarný úkol: Provleč šňůrku každou dírkou tak, aby byla jen zevnitř. Na šňůrky, které jsou přivázané zvenku, provleč korálky, do kterých připevníš barevná peříčka.

Výstupy: Dítě dokáže mluvit o nepříjemné věci před ostatními. Zvládne provléct šňůrku předem vyznačenými místy.

Popis činnosti: S dětmi se přesuneme na koberec do kruhu a přečteme si další příběh. Tentokrát o snech. Po příběhu se budeme bavit o tom, co je sen, že na ukázaném obrazu, kde je sen ztvárněný, vidíme každý jiné věci. Nebo o tom, jestli je sen skutečný, můžeme ho zapomenout, vidět a chytit, nebo jestli je jen v naší hlavě a je to takové naše tajemství. A abychom si své sny připomínali a zdály se nám jen ty hezké sny, může nám k tomu pomoci lapač snů, který budeme mít pověšený nad postelí. Poté se přesuneme ke stolečkům, kde každý dostane vystřižený papírový tácek, který bude mít za úkol si vybarvit podle sebe. Potom si pomocí tkaničky, kterou každý dostane,

propleteme předem udělanými dírkami hvězdu. Nakonec si každý vybere několik korálků a peříček různých barev, které pomocí uzlíků připevníme na provázky visící dolů. Pokud bude potřeba, tak pro lepší upevnění zakápneme korálky a peříčka lepidlem. Když máme lapač snů hotový, místa si uklidíme a lapač snů si dáme na stranu. Vezmeme si čtvrtku a pomocí pastelek si každý nakreslí zlý sen, kterého se bojí nebo který se mu zdá. Ten pomocí nůžek zastříhneme do kruhu a přilepíme zezadu papírového táčku. Vznikne nám tak lapy zlý sen.

Evaluace: Výtvarná činnost motivována sny se stala časově velmi náročnou. Po přečtení příběhu hledaly děti na ukázce uměleckého díla obrazce, které jim připomínaly různé věci. Samy plynule navázaly na sny, které se jim zdály. Zajímavé bylo, že se nebály rovnou mluvit i o zlých snech. Často se vyskytovaly zlé sny ohledně jídla a potravin, které děti nejí, ale rodiče je do nich nutí. Brokolice, brambory nebo bílý jogurt, ve kterém se jedna holčička ve snu topí. Nechyběly ani obavy z pavouků a hadů. Na otázku, proč se hada nebo pavouka bojí, následovaly jasné odpovědi: „Maminka říkala, že můžu pavouka v noci sníst.“, „Maminka mi ukazovala video, kde jsou pavouci veliký jako moje kšiltovka s pirátem.“, „Když máme pavouka doma, tak maminka křičí a tatínek křičí na ní.“, „Protože maminka se bojí pavouků.“ Neobvyklým zlým snem se stal sen holčičky, která byla v zajetí vlků, ale lišky se jí snažily bránit. Děti si o snech chtěly vyprávět dál, proto bylo náročné je přerušovat a představit jim lapače snů. Několik dětí při ukázce lapač poznalo, dokonce ho mají i doma, ale důvod, proč visí zrovna nad postelí, neznaly. Vytváření lapače děti zaujalo zejména kvůli barevným korálkům a peříčkům. Neustále se peříček dotýkaly, ale zároveň byly opatrné a držely je jemně, aby se žádnému peříčku nic nestalo. Obávala jsem se létajícího peří po třídě, to se ale nekonalo a děti se soustředily na navlékání korálků. U šňůrek na provlékání jsem opálila konce, aby se dětem netřepily a mohly se tak lépe soustředit na provlékání. Dětem nedělalo problém samotné provlékání a trefení se do dírk. Problém nastal při vytváření „tvaru“ hvězdy právě pomocí provlékání. Jedna holčička se dokonce rozplakala, protože byla u svého stolečku jediná, která ještě neměla hvězdu provlečenou. Rizikem se tedy stalo, když děti šňůrku všemožně obmotávaly kolem okrajů, místo aby provlékaly pouze „vnitřkem“. Nicméně problém ustal, jakmile jsem u každého stolečku názorně a zblízka ukázala, kudy šňůrku povedeme. Z časových

důvodů se tedy nestihlo nakreslit zlý sen a vlepit ho do lapače, což jsem měla v plánu dodělat další den ráno. Děti mi ale bylo řečeno, že by si lapač chtěly nechat prázdný, aby se jim o daném zlém snu už nezdálo. Potěšilo mě, že děti pochopily podstatu lapače snů a zároveň byly otevřené ohledně zlých snů, které se jim zdají.

5.2.5 Lekce pátá – Rozbřesk

Obr. 6 – Robert Julian Onderdonk – Svítání na kopcích

Výtvarná technika: malba za pomoci akvarelových barev

Cíle: rozvoj jemné motoriky při správném úchopu štětce, rozvoj estetického vnímání, rozvoj prostorové orientace na podkladu, rozvoj komunikačních schopností – vystupování před ostatními

Motivace: Pohybová hra při ranním cvičení Honzo, vstávej! – motivováno probranými tématy (krok stínový, sluneční, měsíční, hvězdný, květinový, snový) – Jak vypadá stínový krok? Ukaž nám to. Pokračování ve čtení poslední části autorského textu O květině Galerince a shrnutí děje pomocí otázek – Co se dnes v galerii stalo? Čemu se květinka divila? Co se postupně měnilo? Co květinu šimralo na lístcích? Jak se květinka cítila? Ukázka obrazu od Roberta Juliana Onderdonka, který je zmíněn v příběhu, a diskuze o něm – Co na obraze vidíte? Jaké barvy jsou použity? Jak se asi cítil malíř, když tento obraz maloval? Ukázka krátkých videí, na kterých je rozbřesk zachycen v časosběrech. Diskuze o rozbřesku – Co je to rozbřesk? Jaký je rozdíl mezi rozbřeskem a stmíváním? Viděli jste někdy rozbřesk? Jak dlouho asi trvá? Motivace hotovým výtvozem.

Výtvarný úkol: Namaluj rozbřesk za pomoci takových barev, jaké jsou na obrazu od slavného malíře. Využij celou plochu čtverce. Zkus do sebe zapustit alespoň dvě barvy vycházejícího slunce.

Výstupy: Dítě zvládá pracovat s barvou a vybrat správné odstíny. Dokáže představit a popsat svůj výtvar ostatním.

Popis činnosti: S dětmi si na koberci v kruhu přečteme poslední kousek příběhu. Po příběhu se budeme bavit o tom, co se v příběhu stalo. Představíme si zmíněný obraz a následuje krátká diskuze o tom, co se na obrazu děje. Jako doplnění k rozbřesku si pustíme krátké video, kde je rozbřesk zachycen. Ukázkou můžeme pustit několikrát. Poté se přesuneme ke stolečkům a každý před sebe dostane bílý čtverec potřený latexem. Obraz by měl připomínat rozbřesk, takže by tomu měly odpovídat i barvy. Před zapouštěním barev si zopakujeme, jaké barvy byly na videu a obrazu, a zkusíme si alespoň dvě zapustit. Výsledné obrazy necháme uschnout a každý si po sobě uklidí své místo. Nakonec se podíváme, kolik rozbřesků se nám ve třídě sešlo. A řekneme si, že i přesto, že je každý jiný, jsou všechny stejné.

Evaluaace: Zpočátku jsem se obávala, že děti neporozumí rozdílu mezi stmíváním a rozbřeskem, ale překvapilo mě, že se v průběhu celého týdne vžily do tématu noci a bylo jim tedy přirozené, že v příběhu „budeme vstávat.“ Pomocí obrazu a videa jsem dětem blíže představila rozbřesk. Děti, které chodí do školky jako první, situaci komentovaly jako známou, kterou ráno vidí. Při výtvarné aktivitě děti dostaly kartony potřené latexem a měly za úkol vytvořit rozbřesk pomocí barev. Napřed jsme se společně podívali, jak budou postupovat, a barvy jsme zkusili i zapíjet. Cílem bylo, aby děti použily ty barvy, které viděly na obrazu a ve videu. Znovu jsme si je zopakovali a děti začaly malovat. Děti byly kreativní a malovaly vycházející slunce za domečkem, za lesem nebo za kopcem. Rizikem se stalo, že děti malovaly stejné motivy podle toho, jak seděly po stolečkách, respektive každý stoleček měl stejný nebo podobný hlavní motiv – dům, postava, kopec apod. Některé děti mě překvapily, jak citlivě dokázaly pracovat s barvou a výsledek byl velmi podobný skutečnosti. Nakonec si vzal každý svoji malbu a ukázal ji ostatním. Řekl nám o ní pár slov, co se na obrazu děje nebo kdo tam je namalovaný. Děti si samy od sebe obrazy chválily, což bylo potěšující, protože se krásně ocenily.

5.3 Zhodnocení realizace výtvarné řady

Hlavním cílem celé výtvarné řady bylo přiblížit téma noci dětem. Ve školce se samotným tématem a problematikou noci s paní učitelkou ještě nezabývaly, proto bylo pro ně téma zajímavé a neobvyklé, přesto však přirozené, protože noc je součástí jejich každodenního života. Včetně obav z ní samotné nebo věcí s ní spojených. Děti téma zaujalo a se zájmem se podílely nejen na výtvarných aktivitách. Většinu diskuzí si děti rozváděly samy dobrovolně a iniciativně se ptaly na věci, které je zajímaly. Veškeré činnosti byly vybrány s ohledem k předškolnímu věku a přizpůsobeny na optimální náročnost pro nejstarší předškolní děti. Náměty byly inspirovány samotnou nocí a jejími fázemi. Klíčové byly tedy fáze, co se na nebi děje než je noc, a co je, než noc skončí. Důležité bylo, aby si děti uvědomily rozdíl mezi těmito dvěma časovými fázemi a nepletly si je. To se podařilo a děti tento cyklus přijaly jako přirozeně plynoucí v rámci celého týdne, ve kterém prožily to, co se v noci odehrává. Výtvarné činnosti děti oslovily a přispívaly k nim i svými nápady a postřehy.

Všechny výtvarné činnosti byly určeny ke vzniklému výtvoru jako k cíli, ale důležitý byl i samotný proces tvorby. Dětem jsem se snažila být oporou a věnovala jsem se jim, pokud potřebovaly pomoci. Svými nápady a myšlenkami jsme se vzájemně inspirovali k dalším vyplývajícím diskuzím. Během jejich práce jsem jim poskytovala dostatek prostoru i času, aby měly možnost svoje myšlenky dokončit. Každá výtvarná lekce byla zakončena ať už kratší, nebo delší reflexí, během které mohlo každé dítě prezentovat své dílo a popsat ho vlastními slovy před ostatními. Reflexe probíhaly v rámci výstav v galerii, kterou jsme si vytvořili vždy podle potřeby – šatna, okna, část třídy, koberec. Pokud byl čas, každý své dílo představil předtím, než se vystavilo, a nakonec jsme si všechna díla prohlédli společně.

Celá výtvarná řada byla zrealizována během jednoho týdne v září v městské mateřské škole, konkrétně v předškolní třídě Medvědi. V této třídě se nacházelo 28 dětí ve věku 5,5 – 7 let. Veškeré výtvarné aktivity byly připraveny pro všechny děti, proto bylo zapotřebí přizpůsobit organizaci činností a materiální potřeby na vyšší počty. Všechny děti se činnostmi účastnily se zájmem a nadšením. To se dokazovaly otázkami, které během činností kladly – jestli si budou moct svůj výtvor odnést domů a ukázat ho mamince. Nejvíce děti zaujala třetí lekce nesoucí název Úplněk. Pro děti byl atraktivní

povrch, který vznikl po zaschnutí barvy a mouky. Když jsem v průběhu týdne pomáhala jednotlivě u stolečků, slyšela jsem od vedlejšího stolečku děti, jak se baví o příběhu a doplňují ho vlastními myšlenkami. Celá realizace tedy splnila účel, nešlo jen o výtvarné činnosti, ale i o motivující příběh, který provázal všechny aktivity.

Výtvarnou řadu samu o sobě nelze zakomponovat do klasického týdenního podtématu z důvodu chybějících ostatních složek dle RVP PV. V rámci měsíčního tématu lze výtvarnou řadu aplikovat a jednotlivé lekce přizpůsobit týdenním podtématům.

V rámci realizace výtvarné řady „Když byla noc...“ jsem si v každé výtvarné lekci stanovila několik vzdělávacích cílů, které jsou v souladu s RVP PV. Hlavním cílem je zaměřením se na rozvoj dětské představivosti a fantazie, jemné motoriky, kreativního myšlení či na rozvoj komunikačních dovedností. Cíle jednotlivých lekcí byly realizovány očekávanými výstupy s pomocí vzdělávací nabídky. V celé výtvarné řadě byla podstata všech cílů a výstupů naplněna.

Závěr

Cílem mé bakalářské práce bylo seznámit děti s motivem noci prostřednictvím uměleckých děl. Pro splnění tohoto záměru jsem uskutečnila výtvarnou řadu nesoucí název Když byla noc..., kterou tvořilo pět jednotlivých výtvarných lekcí propojených autorským příběhem O květince Galerince. Pro realizaci celé řady jsem si vybrala mateřskou školu v jižních Čechách, se kterou jsem měla předchozí zkušenosti z praxe a poskytla mi tak zázemí pro uskutečnění celé praktické části. Výtvarnou řadou jsem si u dětí předškolního věku ověřila jejich otevřenost i v nepříjemných situacích, kdy mohou pociťovat strach, a schopnost vnímat výtvarné umění jako součást každodenního života. Se zájmem se podílely nejen na výtvarných aktivitách, ale samy rozváděly diskuze vyplývající z lekcí. Každá výtvarná lekce v dětech rozvíjela představivost, fantazii, kreativní myšlení nebo komunikační dovednosti.

První část mé bakalářské práce tvořil teoretický základ, který se zabýval rozvojem poznávacích procesů, významem představivosti a výtvarným vyjadřováním v předškolním období. Dále jsem se zaměřila na námět noci a tmy ve výtvarné kultuře a jeho uplatněním ve vzdělávacím procesu. Závěr teoretické části jsem věnovala možnostem využití výtvarného umění za pomoci výtvarně projektových metod.

Jako praktickou část jsem využila jednu z výtvarných metod, výtvarnou řadu, především pro její široké využití v praxi. Celá výtvarná řada jde zařadit do integrovaných bloků a rozvést ji i do jiných oblastí předškolního vzdělávání, jako jsou dramatické nebo hudební činnosti, se kterými se mohou propojit i pouze jednotlivé lekce s námětem noci.

Samotná práce by šla ještě rozšířit právě o zapojení ostatních oblastí nebo využití více uměleckých děl k inspiraci. Myšlenka noci nabízí nekonečno dalších možností pojetí a využití, které se dají použít v mateřské škole nejen v rámci výtvarných činností. Doufám, že se tato práce stane inspirací pro všechny pedagogy nejen v mateřských školách a rozvine se myšlenka noci z více různých úhlů pohledu.

Seznam použitých zdrojů

Tištěné zdroje

- BAOKOLEKTIV. *12 malých hororů*. Praha: Baobab, 2013. ISBN 978-80-87060-80-3.
- BELL, Julian. *Zrcadlo světa: nové dějiny umění*. Praha: Argo, 2010. ISBN 978-80-257-0280-2.
- ČAČKA, Otto. *Nástin psychologie: pro doplňující pedagogické studium*. Brno: Paido, 2002. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-7315-016-6.
- DAVIDO, Roseline. *Kresba jako nástroj poznání dítěte*. Vyd. 2. Přeložil Alena LHOTOVÁ, přeložil Hana PROUSKOVÁ. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-415-1.
- GOLOMB, Claire. *The creation of imaginary worlds: the role of art, magic and dreams in child development*. Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers, 2011. ISBN 978-1849058520.
- GOMBRICH, E. H. *Příběh umění*. Praha: Odeon, 1992. Klub čtenářů (Odeon).
- HOSMAN, Zdeněk. *Didaktický skicář: výtvarné činnosti ve výtvarné výchově*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2007. ISBN 978-80-7394-0010.
- NOVOTNÁ, Lenka, Miloslava HŘÍCHOVÁ a Jana MIŇHOVÁ. *Vývojová psychologie*. 4. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2012. ISBN 978-80-261-0115-4.
- OPRAVILOVÁ, Eva. *Předškolní pedagogika*. Praha: Grada, 2016. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5107-8.
- PFEFFER, Simone. *Rozvíjíme emoce dětí: praktická příručka pro mateřské školy*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-764-7.
- ROESELOVÁ, Věra. *Řady a projekty ve výtvarné výchově*. Praha: Sarah, c1997. ISBN 80-902267-2-8.
- ROCHOVSKÁ, Ivana a Dagmar KRUPOVÁ. *Umělci v mateřské škole: aktivity zaměřené na interpretaci výtvarného umění*. Přeložil Michaela ŠKULTÉTY. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1120-4.

ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem*. Praha: Panorama, 1990. Pyramida (Panorama). ISBN 80-7038-078-0.

SAINT-EXUPÉRY, Antoine de. *Malý princ*. 14. vyd. v Albatrosu, 2. v překladu Richarda Podaného. Přeložil Richard PODANÝ. Praha: Albatros, 2014. ISBN 978-80-00-03424-9.

ŠTUMPFOVÁ, Marie a Jiří DVOŘÁK. *Jak zvířata spí*. Praha: Baobab, 2014. ISBN 978-80-87060-87-2.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0.

VHRSTI. *Už se nebojím tmy*. Praha: Mladá fronta, 2007. ISBN 978-80-204-1679-7.

Elektronické zdroje

ANDO, Miya. *Spartansburg art museum „IN THEIR ELEMENT“ on view now*. [online]. 2008. [cit. 2019-03-09]. Dostupné z: <http://www.miyaando.com/blog>

ARTLIST. *Crossing king's cross*. [online]. 2007. [cit. 2019-03-02]. Dostupné z: <https://www.artlist.cz/dila/crossing-kings-cross-2499/>.

DesignVid. *Jim Sanborn posouvá krajinu do geometrických rovin*. [online]. 2012. [cit. 2019-03-02]. Dostupné z: <http://www.designvid.cz/umeni/jim-sanborn-posouva-krajinu-do-geometrickych-rovin.html>.

GLENN, Martina. *Giovanni Bellini*. [online]. 2008. [cit. 2019-02-17]. Dostupné z: http://www.artmuseum.cz/umelec.php?art_id=150.

HAZUKOVÁ, Helena. *Nová pojetí výtvarné výchovy, plán a výtvarné projekty*. [online]. 2006. [cit. 2019-03-04]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/p/629/NOVA-POJETI-VYTVARNE-VYCHOVYPLAN-A-VYTVARNE-PROJEKTY.html/>.

MoodyGallery. *Unseen America*. [online]. 2017. [cit. 2019-03-02]. Dostupné z: http://www.moodygallery.com/Exhibitions/unseen-america_2017.html.

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání. [online]. Praha: MŠMT, 2018 [cit. 2018-12-18]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/45304/>

Seznam Příloh

PŘÍLOHY I. OBRAZOVÝ MATERIÁL K TEORETICKÉ ČÁSTI.....	- 60 -
PŘÍLOHY II. DOKUMENTACE K PRAKTICKÉ ČÁSTI	- 67 -
PŘÍLOHY III. FOTODOKUMENTACE PRAKTICKÉ ČÁSTI	- 85 -

Přílohová část

Přílohy I. Obrazový materiál k teoretické části

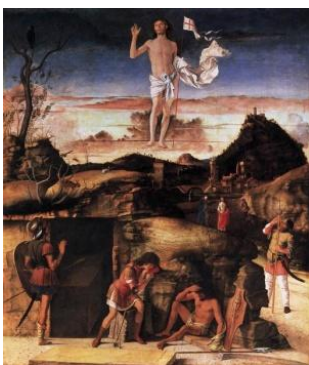
Obr. 1: Giotto di Bondone – Oplakávání Krista

Obr. 2: Mistr Třeboňský – Zmrtvýchvstání Krista

Obr. 3: Mistr Třeboňský – Kristus na hoře Olivetské

Obr. 4: Giovanni Bellini – Vzkříšení Krista

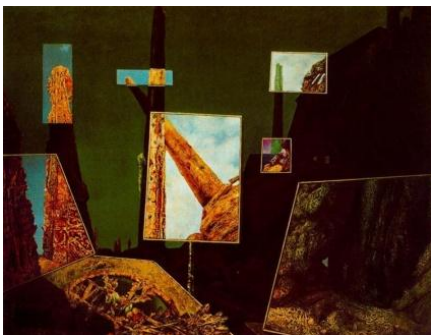
Obr. 5: Matthias Grünewald – Ukřižování

Obr. 6: Rembrandt van Rijn – Návrat ztraceného syna

Obr. 7: J. M. William Turner – Rybář na moři

Obr. 8: Max Ernst – Den a noc

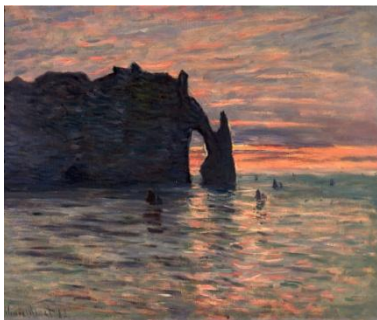
Obr. 9: Salvador Dalí - Pták

Obr. 10: Ivan Aivazovsky – Měsíční noc

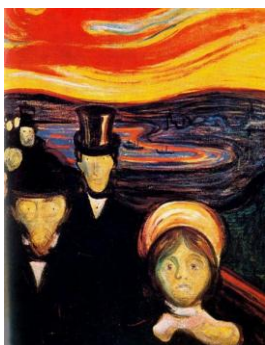
Obr. 11: Ivan Aivazovsky – Lunární noc u moře

Obr. 12: Claude Monet – Etretat, západ slunce

Obr. 13: Robert Julian Onderdonk – Svítání na kopcích

Obr. 14: Edvard Munch – Úzkost

Obr. 15: Edvard Munch – Křik

Obr. 16: Vincent van Gogh – Hvězdná noc

Obr. 17: Emil Filla – Tropická noc

Obr. 18: Charles Blackman – Stín

Obr. 19: Vasilij Kandinskij – Malý sen v červené

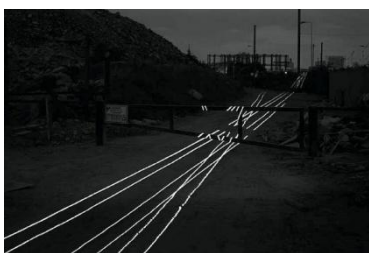
Obr. 20: Sarah Williams – Gentry drive

Obr. 21: Jim Sanborn – Horse valley

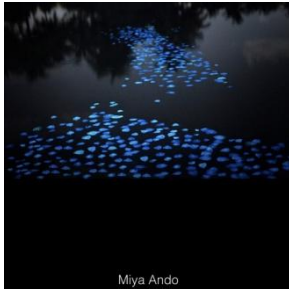
Obr. 22: Jim Sanborn – Cainville

Obr. 23: Magdalena Jetelová – Crossing King's Cross 1

Obr. 24: Magdalena Jetelová – Crossing King's Cross 2

Obr. 25: Miya Ando - Obon

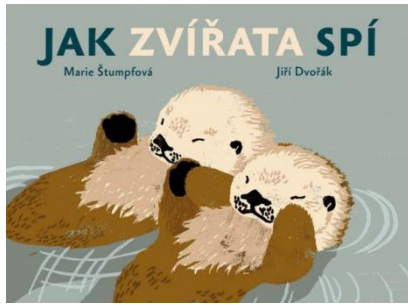
Obr. 26: VHRSTI – Už se nebojím tmy 1

Obr. 27: VHRSTI – Už se nebojím tmy 2

Obr. 28: Antoine de Saint-Exupéry – Malý princ

Obr. 29: Jiří Dvořák, Marie Štumpfová – *Jak zvířata spí*

Obr. 30: BAOkolektiv – *12 malých hororů*

Přílohy II. Dokumentace k praktické části

PONDĚLÍ

Podtéma: Stmívání, Stíny

Ranní cvičení: Květinový den

Námět: Stíny

Cíl: reakce na signál, vžití se do jiné role, rozvoj představivosti a fantazie, koordinace pohybů, rozvoj hrubé motoriky, pohotovosti, pozornosti a rychlosti

Pomůcky: obrázky slunce – den a měsíce – noc

Pohybová hra: Na začátek si s dětmi připomeneme, co dělají děti přes den – dovádíme, skáčeme, běháme, a co děláme v noci – spíme. A stejně tak to mají i kytičky a o jedné takové si budeme celý týden vyprávět. Když ukážu obrázek sluníčka, děti budou po prostoru dokola běhat nebo skákat podle mě. A když ukážu obrázek měsíce – děti se zastaví a sednou si do dřepu, jako kdyby nějaká kytička usnula.

Cvičení: Poté se rozestoupíme po prostoru. Lehneme si na zem a zahrajeme si na kytičky. Je ráno a kytička se probudila – otevřela oči a zamrkala. Poté se pořádně protáhla. Posadila se, dala si něco dobrého k snědku, co třeba, děti? Než se vydala na cestu, nezapomněla si řádně vyčistit zoubky. Opláchla si obličej a šla. Chůze po kruhu se zdravotními cviky – chůze po špičkách, po patách, vzpřímená chůze. Chvilí kytička popoběhla a poté se zastavila, aby se rozhlédla po okolí. Uviděla kolo a řekla si, že se chvilku projede. Lehneme si na záda a „pojede na kole“. Chvilku jela do kopce a potom rychle z kopce. Když dojela k lesu, zastavila se a položila kolo stranou. Rozhodla se, že se půjde po lese projít. A koho nepotkala. Po stromě skákala veverka – skáčeme, chvilku skákala po jedné noze a potom po druhé. Květinový den šel dál a uslyšela nějaké dupání a funění – byl to ježek schovaný pod listím! Šel dál a potkala medvěda – pohyby medvěda. Popoběhla, aby mu utekla, ale co to je? Rychle se zastavila a podívala se pod nohy – houby! Ty jsou ale krásné, děti, co to může být za houby? Květinový den jela dál, a koho mohla dalšího potkat? Ale ne, začíná pršet! Jak ty kapky bubnují? Do dřepu a nejprve šustění rukou o sebe, poté déšť zesílil –

luskání, až z toho byla velká bouřka – klepání do koberce (hudební rytmizace – rozdělení na tři skupiny a každá bude dělat jinou intenzitu deště). Poté déšť opět zeslabil, až nakonec ustal úplně. A tak šla květinka dál, až došla do své zahrady, kde bydlela. A co to tady voní? Nádech, výdech. To budou ostatní květiny na zahradě. Vedle zahrady stál velký dům – obrys domu pomocí rukou (pantomima), a hele, podívejte se pořádně na okno – hledění do dálky. Kdopak to tam sedí? To je přece kočka Líza – na zemi cvik kočka – protahuje se a pije mléko. Ale to už se květinka vrací na svoje místečko a je unavená – zívne. Pořádně se protáhne a uloží se – lehne si. Relaxace – hezky se natáhneme, abychom měli kolem sebe místo, a zavřeme oči. A květince se zdá o všem, co dnes zažila – jak jela na kole, jak potkala ježka, medvěda, veverku, jak kočka Líza ležela na okně a pila mléko. A najednou spala už úplně tvrdě. (relaxační hudba – některý den můžeme vynechat pohybovou hru na závěr a udělat delší relaxaci, ale vše záleží na potřebách dětí)

Pohybová hra: Na závěr si zahrajeme hru *Na zrcadla* motivovanou stíny. Děti si najdou dvojice. Jeden z nich bude člověk, který bude předvádět různé jednoduché pohyby, a druhý bude zrcadlo, který bude mít za úkol pohyby zopakovat vždy totožně s kamarádem. Po chvilce se děti vymění.

Než děti pošleme about bačkorky, můžeme je seřadit do řady za sebou a nechat projet po koberci jako vláček. Přitom různě měnit intenzitu houkání.

Řízená činnost:

1) Námět: Květinka Galerinka

Pomůcky: pastelky, bílé čtvrtky, obrázek Květiny Galerinky na ukázkou

Cíl: rozvoj představivosti a fantazie při naslouchání čtenému, rozvoj komunikace před ostatními, rozvoj jemné motoriky při kresbě

Popis činnosti: S dětmi se přesuneme na koberec, kde si sedneme do kroužku. Dětem přečtu začátek příběhu O květině Galerince. Po úryvku si s dětmi budu povídat, co v příběhu slyšely, a vysvětlíme si pojem galerie (návaznost na obsah úryvku). V příběhu jsme se dozvěděli, že v galerii, o které je celý příběh, se nachází květina, kterou si popíšeme. Následuje diskuze s ukázkou obrázku. Po

diskuzi si půjdeme sednout ke stolečkům. Každý dostane čtvrtku a pastelky. Děti budou mít za úkol nakreslit květinu podle své vlastní představy. Poté si každý vezme svoji kresbu a půjdeme si sednout na koberec do kruhu. Všichni si dáme svoje obrázky před sebe a prohlédneme si i obrázky ostatních.

Výstup: Dítě zvládá naslouchat čtenému příběhu. Umí reagovat na otázky směřující k příběhu. Dokáže naslouchat ostatním a komunikovat před ostatními. Zvládá pracovat s klasickým materiálem a využít svoji představu k uskutečnění kresby.

2) **Námět: Příšera, stín nebo něco jiného?**

Pomůcky: ukázky obrazů od Charlese Blackmana a Claude Moneta, bílé čtvrtky, černá voskovka, černá barva, štětce, kelímek s vodou, papírové oči, (deky na sezení)

Cíl: rozvoj pravolevé orientace při obkreslování a otáčení, rozvoj jemné motoriky při malbě a lepení, rozvoj fantazie při pojmenovávání své příšery

Popis činnosti: Po přečtení příběhu si budeme povídat o tom, co se v příběhu stalo. Pro ukázkou se s dětmi podíváme na krátké video, kde je stmívání ukázáno v časoměru. Co je to stín, kdo ho viděl, jestli se ho můžeme bát nebo kdy ho během dne můžeme vidět. Doprostřed kruhu vysypu několik hraček různých tvarů a velikostí. Každý si vybere jednu věc, o které nám řekne, proč si ji vybral a co se mu na ní líbí. Děti budou mít za úkol si věc hlídat a vzít si ji ven na zahradu. Na zahradě si sedneme a každý dostane čtvrtku. Před ní si položí věc, kterou si vybrali tak, aby slunce odráželo stín na čtvrtku. Věcí budeme různě pootáčet a potom obkreslíme její obrys. Pomocí černé barvy zředěné s vodou obrys vybarvíme. Než obraz zaschne, budeme jím otáčet, abychom zjistili, co všechno nám připomíná. Nakonec si budou moci děti nalepit papírové oči, pokud budou chtít. Každý nám svůj stín představí a řekneme si, že se stínů vlastně vůbec bát nemusíme.

Výstup: Dítě zvládá obkreslit libovolnou věc a přizpůsobit si ji předem na velikost papíru. Dokáže zrcadlit, napodobit pohyb druhého.

ÚTERÝ

Podtéma: Hvězdy

Ranní cvičení: Květinky den

Námět: Hvězdy

Cíl: rozvoj pozornosti a rychlosti, reakce na slovní signál v podobě kritéria

Pohybová hra: reakce na signál – neukazují ani slunce, ani měsíc – co to je? Rozbřesk, nebo když vychází slunce.

Cvičení: Poté se rozestoupíme po prostoru. Lehneme si na zem a zahrajeme si na kytičky. Je ráno a kytička se probudila – otevřela oči a zamrkala. Poté se pořádně protáhla. Posadila se, dala si něco dobrého k snědku, co třeba, děti? Než se vydala na cestu, nezapomněla si řádně vyčistit zoubky. Opláchla si obličej a šla. Chůze po kruhu se zdravotními cviky – chůze po špičkách, po patách, vzpřímená chůze. Chvilí kytička popoběhla a poté se zastavila, aby se rozhlédla po okolí. Uviděla kolo a řekla si, že se chvilku projede. Lehneme si na záda a „pojedeme na kole“. Chvilku jela do kopce a potom rychle z kopce. Když došla k lesu, zastavila se a položila kolo stranou. Rozhodla se, že se půjde po lese projít. A koho nepotkala. Po stromě skákala veverka – skáčeme, chvilku skákala po jedné noze a potom po druhé. Květinka šla dál a uslyšela nějaké dupání a funění – byl to ježek schovaný pod listím! Šla dál a potkala medvěda – pohyby medvěda. Popoběhla, aby mu utekla, ale co to je? Rychle se zastavila a podívala se pod nohy – houby! Ty jsou ale krásné, děti, co to může být za houby? Květinka jela dál, a koho mohla dalšího potkat? Ale ne, začíná pršet! Jak ty kapky bubnují? Do dřepu a nejprve šustění rukou o sebe, poté déšť zesílil – luskání, až z toho byla velká bouřka – klepání do koberce. (hudební rytmy – rozdělení na tři skupiny a každá bude dělat jinou intenzitu deště). Poté déšť opět zeslabil, až nakonec ustal úplně. A tak šla květinka dál, až došla do své zahrady, kde bydlela. A co to tady voní? Nádech, výdech. To budou ostatní květiny na zahradě. Vedle zahrady stál velký dům – obrys domu pomocí rukou (pantomima), a hele, podívejte se pořádně na okno – hledění do dálky. Kdopak to tam sedí? To je přece kočka Líza – na zemi cvik kočka – protahuje se a pije mléko. Ale to už se květinka vrací na svoje místo a je unavená – zívne.

Pořádně se protáhne a uloží se – lehne si. Relaxace – hezky se natáhneme, abychom měli kolem sebe místo, a zavřeme oči. A květinice se zdá o všem, co dnes zažila – jak jela na kole, jak potkala ježka, medvěda, veverku, jak kočka Líza ležela na okně a pila mléko. A najednou spala už úplně tvrdě.

Pohybová hra: Děti utvoří kruh a jedno vybrané dítě se postaví doprostřed a stává se měsícem. Všichni ostatní jsou hvězdy. Měsíc určuje kritéria pro výměnu hvězd. Vymění se všichni, kdo mají zelené tepláky. A ten, kdo má zelené tepláky si musí v kruhu vyměnit místo s někým jiným, kdo má také zelené tepláky. Můžeme dávat různá kritéria – kdo má rád brambory, kdo si rád hraje, kdo má doma autíčko, kdo panenku...Měsíc buď nemusí být vůbec, nebo se bude po několika kritériích střídat.

Řízená činnost:

Námět: Moje hvězdná obloha

Pomůcky: ukázka obrazu od Vincenta van Gogha, černé čtvrtky, propisovací tužky, kartonové podklady, barevné folie, ukázky souhvězdí, „žvýkačky“ na přilepení obrazů na okna

Cíl: rozvoj jemné motoriky při správném úchopu propisovací tužky, rozvoj představivosti a tvořivosti při vytváření vlastního souhvězdí, rozvoj paměti

Popis činnosti: Na koberci si s dětmi sedneme do kruhu a dáme si před sebe svůj obrázek *Květinky Galerinky*. Přečteme si další kousek příběhu, který se bude týkat hvězdné oblohy, kterou si později vyrobíme. Po přečtení příběhu bude následovat diskuze o příběhu. Dětem představím obraz, který je v příběhu zmíněn. Následuje diskuze o obrazu a hvězdách. Viděli jste někdy už nějakou hvězdu? Můžeme je spočítat? Kolik jich je? Mohou na nás spadnout? Kdy je můžeme zahlédnout? Jsou v nějakém tvaru? Co nám tvary připomínají? Znamenají něco? Co to jsou souhvězdí? Jak některá vypadají a jak se jmenují? Dětem ukážu několik souhvězdí a budeme si povídat o tom, co nám připomínají a jestli jejich název souvisí s tím, co představují. Po diskuzi se přesuneme ke stolečkům. Každý dostane černou čtvrtku a kartonový podklad. Hrotem propisovací tužky budou do čtvrtky propichovat otvory podle svého uvážení.

Děti se mohou inspirovat opravdovými souhvězdími, ale mohou si vymyslet i nějaké vlastní, protože na obloze je hvězd spousta. Výsledek si přiložíme proti oknu a hvězdy nám tak vysvitnou. Každé souhvězdí má jednu velkou hvězdu. Tu dětem vykrojím podle jejich přání. Nakonec si každý vybere barevnou folii, která se nalepí zezadu čtvrtky. Vytvoříme si tak barevné oblohy s originálními souhvězdími. Až budou mít všichni své oblohy hotové, nalepíme je vedle sebe na okna a podíváme se, že jsme vytvořili jednu velkou společnou hvězdnou oblohu. A přesto je každá sama o sobě jiná.

Výstup: Dítě zvládá správný úchop. Dokáže se rozhodnout a vytvořit originální výtvar.

STŘEDA

Podtéma: Měsíc, Úplněk

Ranní cvičení: Květinky den

Námět: Noční obloha

Cíl: rozvoj pozornosti a rychlosti, reakce na signál, podělit se o místo, umět poděkovat, poprosit

Cvičení: Poté se rozestoupíme po prostoru. Lehneme si na zem a zahrajeme si na kytičky. Je ráno a kytička se probudila – otevřela oči a zamrkala. Poté se pořádně protáhla. Posadila se, dala si něco dobrého k snědku, co třeba, děti? Než se vydala na cestu, nezapomněla si řádně vyčistit zoubky. Opláchla si obličej a šla. Chůze po kruhu se zdravotními cviky – chůze po špičkách, po patách, vzpřímená chůze. Chvilí kytička popoběhla a poté se zastavila, aby se rozhlédla po okolí. Uviděla kolo a řekla si, že se chvilku projede. Lehneme si na záda a „pojedeme na kole“. Chvilku jela do kopce a potom rychle z kopce. Když došla k lesu, zastavila se a položila kolo stranou. Rozhodla se, že se půjde po lese projít. A koho nepotkala. Po stromě skákala veverka – skáče, chvilku skákala po jedné noze a potom po druhé. Květinka šla dál a uslyšela nějaké dupání a funění – byl to ježek schovaný pod listím! Šla dál a potkala medvěda – pohyby medvěda. Popoběhla, aby mu utekla, ale co to je? Rychle se zastavila a podívala se pod nohy – houby! Ty jsou ale krásné, děti, co to může být za

houbu? Květinka jela dál, a koho mohla dalšího potkat? Ale ne, začíná pršet! Jak ty kapky bubnují? Do dřepu a nejprve šustění rukou o sebe, poté déšť zesílil – luskání, až z toho byla velká bouřka – klepání do koberce. (hudební rytmizace – rozdělení na tři skupiny a každá bude dělat jinou intenzitu deště). Poté déšť opět zeslabil, až nakonec ustal úplně. A tak šla květinka dál, až došla do své zahrady, kde bydlela. A co to tady voní? Nádech, výdech. To budou ostatní květiny na zahradě. Vedle zahrady stál velký dům – obrys domu pomocí rukou (pantomima), a hele, podívejte se pořádně na okno – hledění do dálky. Kdopak to tam sedí? To je přece kočka Líza – na zemi cvik kočka – protahuje se a pije mléko. Ale to už se květinka vrací na svoje místečko a je unavená – zívne. Pořádně se protáhne a uloží se – lehne si. Relaxace – hezky se natáhneme, abychom měli kolem sebe místo, a zavřeme oči. A květinice se zdá o všem, co dnes zažila – jak jela na kole, jak potkala ježka, medvěda, veverku, jak kočka Líza ležela na okně a pila mléko. A najednou spala už úplně tvrdě.

Pohybová hra: Po koberci rozmístím obruče, které budou představovat měsíc a hvězdy. Měsíc mohu udělat větší z více obručí, aby byl odlišný od ostatních. Hvězdy a měsíc budou domečky, kdo kterých budou mít děti za úkol se schovat. Společně budeme chodit dokola a říkat básničku, můžeme použít bubínek do rytmu nebo zpívat jakoukoli písničku. Když říkanka skončí, děti budou muset co nejrychleji najít svůj vlastní domeček. Postupně budeme obruče ubírat a děti se tak budou muset o místa podělit. Dbáme na to, aby děti nezapomínaly na slova „prosím“ a „děkuji“. Nakonec nám zbude z obručí jen jeden velký měsíc, do kterého se alespoň na pár sekund pokusíme všichni vejít.

Řízená činnost:

Námět: Noční úplněk

Pomůcky: ukázka obrazu od Ivana Aivazovského, houbičky, žlutá a bílá barva, písek/mouka, karton potřený latexem, kartonové kruhy, černý sprej, bílý pečicí papír, lepidlo

Cíl: rozvoj jemné motoriky při trhání papíru a sypání mouky, rozvoj představivosti a tvořivosti, rozvoj hygieny při práci

Popis činnosti: S dětmi se přesuneme na koberec do kruhu *se svojí Květinou Galerinkou* a poslechneme si další kousek příběhu, dnes o úplňku. Po příběhu následuje diskuze a ukázka obrazu z příběhu. Viděli jste někdy měsíc? Jaký má tvar? Má jen jednu barvu? Kdy ho můžeme během dne vidět? Můžeme ho vidět, když svítí slunce? Jaký je jeho povrch? Byl někdo někdy na měsíci? Po diskuzi se přesuneme ke stolečkům a společně si jeden takový měsíc vyrobíme. Každý před sebe dostane karton natřený latexem. Na každý stoleček dáme dostatek houbiček a barev v miskách. Barvy budou smíchané s moukou. Děti budou houpičky v barvě lehce namáčet a následně jimi natírat karton. Mouka vytvoří strukturu povrchu měsíce. Vše necháme pořádně zaschnout. Dosud vytvořené obrazy vezmeme ven společně s černým sprejem a kartónovými kruhy. Každé dítě si vybere velikost měsíce, kterou bude chtít, a ukáže nám, do jaké části kartonu ho chce. Kartónový kruh přiložíme a okolo obraz nastříkáme sprejem. Když kruh sundáme, vznikne nám měsíc s podobou měsíčního povrchu. Z pečicího papíru podélně natrháme nepravidelné pruhy jako mraky. Nalepíme je přes spodní část měsíce a vznikne nám tak zahalený úplněk v noci. Ve třídě všechny měsíční oblohy pověsíme.

Výstup: Dítě dokáže poznat úplněk. Zvládá po sobě uklidit, když je s prací hotovo. Umí použít lepidlo s moukou tak, aby nevznikly hrudky.

ČTVRTEK

Podtéma: Sny

Ranní cvičení: Květinový den

Námět: Nesmyslné úkoly

Cíl: rozvoj hrubé motoriky a koordinace, rozvoj fantazie a představivosti, rozvoj spolupráce, rozvoj pozornosti

Cvičení: Poté se rozestoupíme po prostoru. Lehneme si na zem a zahrajeme si na kytičky. Je ráno a kytička se probudila – otevřela oči a zamrkala. Poté se pořádně protáhla. Posadila se, dala si něco dobrého k snědku, co třeba, děti? Než se vydala na cestu, nezapomněla si řádně vyčistit zoubky. Opláchla si obličej a šla. Chůze po kruhu se zdravotními cviky – chůze po špičkách, po

patách, vzpřímená chůze. Chvilí kytička popoběhla a poté se zastavila, aby se rozhlédla po okolí. Uviděla kolo a řekla si, že se chvilku projede. Lehneme si na záda a „pojedeme na kole“. Chvilku jela do kopce a potom rychle z kopce. Když dojela k lesu, zastavila se a položila kolo stranou. Rozhodla se, že se půjde po lese projít. A koho nepotkala. Po stromě skákala veverka – skáče, chvilku skákala po jedné noze a potom po druhé. Květinka šla dál a uslyšela nějaké dupání a funění – byl to ježek schovaný pod listím! Šla dál a potkala medvěda – pohyby medvěda. Popoběhla, aby mu utekla, ale co to je? Rychle se zastavila a podívala se pod nohy – houby! Ty jsou ale krásné, děti, co to může být za houby? Květinka jela dál, a koho mohla dalšího potkat? Ale ne, začíná pršet! Jak ty kapky bubnují? Do dřepu a nejprve šustění rukou o sebe, poté déšť zesílil – luskání, až z toho byla velká bouřka – klepání do koberce. (hudební rytmy – rozdělení na tři skupiny a každá bude dělat jinou intenzitu deště). Poté déšť opět zeslabil, až nakonec ustal úplně. A tak šla květinka dál, až došla do své zahrady, kde bydlela. A co to tady voní? Nádech, výdech. To budou ostatní květiny na zahradě. Vedle zahrady stál velký dům – obrys domu pomocí rukou (pantomima), a hele, podívejte se pořádně na okno – hledění do dálky. Kdopak to tam sedí? To je přece kočka Líza – na zemi cvik kočka – protahuje se a pije mléko. Ale to už se květinka vrací na svoje místo a je unavená – zívne. Pořádně se protáhne a uloží se – lehneme si. Relaxace – hezky se natáhneme, abychom měli kolem sebe místo, a zavřeme oči. A květinice se zdá o všem, co dnes zažila – jak jela na kole, jak potkala ježka, medvěda, veverku, jak kočka Líza ležela na okně a pila mléko. A najednou spala už úplně tvrdě.

Pohybová hra: S dětmi si zahrajeme hru „Kuba řekl“, kterou můžeme uvést jako „Květinka/měsíc/hvězda řekl (a)“. Dětem zadávám úkoly, které začínají právě touto větou, ale pokud větou nezačínají, nesmí pohyb udělat. Žádné dítě nevypadne, když se splete, hrajeme si normálně dál. Můžeme děti mást pohybem a zadáním pokynu, který bude vzájemně odlišný.

Řízená činnost:

Námět: Lapený zlý sen

Cíl: rozvoj řečových dovedností – nebát se mluvit před ostatními, říct svůj zážitek, rozvoj jemné motoriky při provlékání, rozvoj představivosti při hledání věcí v obraze, rozvoj paměti při vybavování si zlého snu

Pomůcky: ukázka obrazu od Vasilije Kandinského, opravdový lapač snů, vystřižené papírové tácky, tkaničky, barevná peříčka a korálky, pastelky, voskovky, lepidlo, štětec, čtvrtky, nůžky

Popis činnosti: S dětmi se přesuneme na koberec do kruhu *se svojí Květinkou Galerinkou* a přečteme si další příběh. Tentokrát o snech. Po příběhu se budeme bavit o tom, co je sen, že na ukázaném obraze, kde je sen ztvárněný, vidíme každý jiné věci. Nebo o tom, jestli je sen skutečný, můžeme ho zapomenout, můžeme ho vidět a chytit, nebo jestli je jen v naší hlavě a je to takové naše tajemství. A abychom si své sny připomínali a zdáli se nám jen ty hezké sny, může nám k tomu pomoci lapač snů, který budeme mít pověšený nad postelí. Má někdo z vás lapač snů doma? Viděli jste ho někdy? Co by na něm nemělo chybět? Poté se přesuneme ke stolečkům, kde každý dostane vystřižený papírový tácek, který bude mít za úkol si vybarvit podle sebe. Potom si pomocí tkaničky, kterou každý dostane, propleteme předem udělanými dírkami hvězdu nebo kytičku. Nakonec si každý vybere několik korálků a peříček různých barev, které pomocí uzlíků připevníme na provázky visící dolů. Pokud bude potřeba, tak pro lepší upevnění zakápneme korálky a peříčka lepidlem. Když máme lapač snů hotový, místa si uklidíme a lapač snů si dáme na stranu. Vezmeme si čtvrtku a pomocí pastelek si každý nakreslí zlý sen, kterého se bojí, anebo který se mu zdá. Ten pomocí nůžek zastříhneme do kruhu a přilepíme zezadu papírového tácku. Vznikne nám tak lapený zlý sen. Lapené zlé sny si vystavíme a budeme jako v galerii.

Výstup: Dítě dokáže mluvit o nepříjemné věci před ostatními. Zvládne provléct šňůrku předem vyznačenými místy.

PÁTEK

Podtéma: Rozbřesk

Ranní cvičení: Květinky den

Námět: Vstáváme!

Cíl: rozvoj pozornosti, rozvoj fantazie a představivosti při vymýšlení kroků, reakce na signál

Cvičení: Poté se rozestoupíme po prostoru. Lehneme si na zem a zahrajeme si na kytičky. Je ráno a kytička se probudila – otevřela oči a zamrkala. Poté se pořádně protáhla. Posadila se, dala si něco dobrého k snědku, co třeba, děti? Než se vydala na cestu, nezapomněla si řádně vyčistit zoubky. Opláchla si obličej a šla. Chůze po kruhu se zdravotními cviky – chůze po špičkách, po patách, vzpřímená chůze. Chvilí kytička popoběhla a poté se zastavila, aby se rozhlédla po okolí. Uviděla kolo a řekla si, že se chvilku projede. Lehneme si na záda a „pojedeme na kole“. Chvilku jela do kopce a potom rychle z kopce. Když dojela k lesu, zastavila se a položila kolo stranou. Rozhodla se, že se půjde po lese projít. A koho nepotkala. Po stromě skákala veverka – skáče, chvilku skákala po jedné noze a potom po druhé. Květinka šla dál a uslyšela nějaké dupání a funění – byl to ježek schovaný pod listím! Šla dál a potkala medvěda – pohyby medvěda. Popoběhla, aby mu utekla, ale co to je? Rychle se zastavila a podívala se pod nohy – houby! Ty jsou ale krásné, děti, co to může být za houby? Květinka jela dál, a koho mohla dalšího potkat? Ale ne, začíná pršet! Jak ty kapky bubnují? Do dřepu a nejprve šustění rukou o sebe, poté déšť zesílil – luskání, až z toho byla velká bouřka – klepání do koberce. (hudební rytmizace – rozdělení na tři skupiny a každá bude dělat jinou intenzitu deště). Poté déšť opět zeslabil, až nakonec ustal úplně. A tak šla květinka dál, až došla do své zahrady, kde bydlela. A co to tady voní? Nádech, výdech. To budou ostatní květiny na zahradě. Vedle zahrady stál velký dům – obrys domu pomocí rukou (pantomima), a hele, podívejte se pořádně na okno – hledění do dálky. Kdopak to tam sedí? To je přece kočka Líza – na zemi cvik kočka – protahuje se a pije mléko. Ale to už se květinka vrací na svoje místo a je unavená – zívne. Pořádně se protáhne a uloží se – lehneme si. Relaxace – hezky se natáhneme,

abychom měli kolem sebe místo, a zavřeme oči. A květinice se zdá o všem, co dnes zažila – jak jela na kole, jak potkala ježka, medvěda, veverku, jak kočka Líza ležela na okně a pila mléko. A najednou spala už úplně tvrdě.

Pohybová hra: Nakonec si zahrajeme hru Honzo, vstávej!, která nám prozradí, o čem dnešní příběh bude. Děti se postaví na jednu část herny a já na druhou k nim zády – později mě zastoupí dítě. Děti se budu ptát: „Honzo, vstávej!“ a děti mi odpoví: „Kolik je hodin?“ a já udám povel vymyšlených měr. Ten, kdo se ke mně dostane jako první, stává se Honzou – ale můžeme na něj volat jeho vlastním jménem. Před samotnou hrou si můžeme zopakovat, jak dělají různá zvířata nebo jak která míra vypadá – čapí, medvědí. Lze použít i zpáteční kroky – račí, pokud by byla potřeba hru prodloužit.

Řízená činnost:

Námět: Štětci, ved' mě

Cíl: rozvoj jemné motoriky při správném úchopu štětce, rozvoj estetického vnímání, rozvoj prostorové orientace na podkladu, rozvoj komunikačních schopností – vystupování před ostatními

Pomůcky: ukázka obrazu od Roberta Juliana Onderdonka, bílé čtvrtky (kartony) potřené latexem, akvarelové barvy, štětce, kelímky s vodou, ubrusy na stolečky

Popis činnosti: S dětmi si na koberci v kruhu přečteme poslední kousek příběhu. Po příběhu se budeme bavit o tom, co se v příběhu stalo. Představíme si zmíněný obraz a následuje krátká diskuze o tom, co se na obrazu děje. Jako doplnění k rozbřesku si pustíme krátké video, kde je rozbřesk zachycen. Ukázku můžeme pustit několikrát. Poté se přesuneme ke stolečkům a každý před sebe dostane bílý čtverec potřený latexem. Obraz by měl připomínat rozbřesk, takže by tomu měly odpovídat i barvy. Před zapouštěním barev si zopakujeme, jaké barvy byly na videu a obrazu, a zkusíme si alespoň dvě zapustit. Výsledné obrazy necháme uschnout a každý si po sobě uklidí své místo. Nakonec se podíváme, kolik rozbřesků se nám ve třídě sešlo. A řekneme si, že i přesto, že je každý jiný, jsou všechny stejné.

Výstup: Dítě zvládá pracovat s barvou a vybrat správné odstíny. Dokáže představit a popsat svůj výtvar ostatním.

PŘÍBĚH O GALERINCE

Byl jednou jeden dům, který měl barevné zdi, a lidé mu říkali *galerie*. Do galerie se lidé chodili dívat na obrazy, které namaloval někdo jiný. Byly tam obrazy staré i nové, velké i malé, barevné i černobílé, některé s rámem a některé bez něj. Uvnitř galerie bylo několik velkých místností, to proto, aby se tam všechny ty obrazy vešly. Byla jich totiž spousta a někdy přibýly i nějaké nové. Celou galerii měl na starosti pan ředitel. Byl to vysoký a hubený pán s knírem pod nosem. Měl rád zelenou barvu a často nosil i zelené oblečení. Byl moc hodný, o obrazy se staral a měl je moc rád.

Lidé chodili do galerie přes den a často se u každého obrazu zastavovali a prohlíželi si ho. Ve dne i v noci byl v galerii hlídač. Malý pán, který nosil uniformu a čepici. Měl za úkol hlídat všechny obrazy, aby se žádný z nich neztratil. Proto obcházel všechny místnosti a obrazy důkladně kontroloval. Ale nikdy tam nebyl sám. To se jednou rozhodl pan ředitel galerie, že dá do jedné místnosti kytičku, aby tam obrazům nebylo smutno a místnost nevypadala tak prázdná. Pan ředitel dal kytičku na vysoký stůl, aby byla dobře vidět. S hlídačem ji společně každý den zalévali a dali jí jméno *Galerinka*.

Květinka Galerinka byla nádherná. Měla zelené lístečky a barevné květy, které si měnila podle nálady. Své kořeny měla v hnědé zemi a jako kabátek měla barevný květináč. Moc se jí v galerii líbilo. Tolik obrázků nikdy předtím neviděla. Ráda se každý den koukala na obrazy a už je znala nazpaměť. Lidé, kteří přišli do galerie, dívali se nejen na obrazy, ale i na květinku Galerinku. Někdy měla květinka Galerinka strach, to když se k ní řítily děti, které zapoměly, jak se mají v galerii chovat. Víte, to není žádná legrace jít do galerie. V galerii se totiž nesmí křičet ani běhat. Musí se dávat pozor, aby se žádný obraz nepoškodil, a proto se na ně nesmí sahat. Někdy se ale stalo, že na to některé děti zapoměly a rozběhly se proti květince Galerince a málem ji povalily. Naštěstí se nikdy nikomu nic nestalo, protože pan hlídač děti zastavil a zopakoval jim, jak se mají chovat.

Každý večer, když se galerie zavřela, zůstal v ní jen hlídač s květinkou Galerinkou. Ta se vždy zadívala na jeden obraz a přemýšlela, kdo ho mohl namalovat, jestli měl ten dotyčný malíř černé vlasy, vousy a měl modré nebo hnědé oči? Nebo snad zelené? Nevěděla. Zajímalo ji, jaké to bylo, když se obraz namaloval. Jaká byla tenkrát doba? Měli tenkrát lidé televizi? A co děti, měly sladkosti? Nevěděla to. Na vysokém stole, na kterém Galerinka byla, bývala položena i kniha, která měla strašně moc stránek a nesla název Velká kniha umění. Občas si v té knize květinka listovala a dozvídala se tak pravdu o autorech a obrazech, na které koukala každý den v galerii. Nakonec se každý večer, než šla spát, zadívala na jeden obraz a nechala si o něm zdát.

1. STMÍVÁNÍ, STÍNY

Květinka Galerinka má ze svého místa na stolečku krásný výhled z okna. Když jednou hlídač zavíral velké dveře do galerie, podívala se Galerinka z okna. Byla to nádhera. Obloha měla tolik odstínů barev. Bylo to ve chvíli, kdy nebylo ani odpoledne, ale ani večer. Sluníčko se pomalu schovávalo za ostatní domy, stromy a kopce. Skoro to vypadalo, jako kdyby chtělo sejít z oblohy a procházet se tady po ulicích. Květině ten pohled připomněl jeden obraz, který viděla pověšený v galerii. Ten obraz namaloval malíř, který se jmenoval Claude Monet. Tento pán rád maloval stejná místa pořád dokola. Jen pokaždé za jiného počasí. Namaloval tedy spousta obrazů a představte si, že jeden z nich byl podobný tomu, co květinka viděla z okna galerie. Obloha byla tmavě modrá a zbarvovala se do oranžova a červena. Z bílých mraků se náhle stávaly mraky růžové, červené nebo oranžové. Bylo to kouzelné jako v pohádce. *Ukázka obrazu.*

Růžové mraky se pomalu začaly měnit na černé a obloha začala tmavnout. Udělal se večer a všude začínala být tma. Jako malá sluníčka začaly svítit pouliční lampy. Květinka Galerinka se dívala z okna a pozorovala, jak se obloha mění. Po ulicích chodili lidé a povídali si spolu. Jak se stmívalo, lidí ubývalo a najednou se stalo něco podivného. Galerinka něco uviděla. „Co to bylo?“ řekla si. Vypadalo to jako černá postava, která jako kdyby ležela na chodníku. A najednou se pohnula! Bylo slyšet chrastění klíčů. Najednou se ozval hluboký pánský hlas. „To je divné,“ řekla si květinka, „že by se s nocí lidé měnili na černé skvrny, které se plazí po chodnících?“. Vypadalo to děsivě, květině se napětím kroutily lístečky, ale byla

zvědavá, co se bude dít dál, a tak se nepřestávala z okna dívat. Skvrna se vzdalovala směrem k lampě a najednou to květinka uviděla! Pod lampou stál pan ředitel galerie a mával na pana hlídače deštníkem, pro který se do galerie vracel, protože ho tu zapomněl. Pan ředitel odcházel a před ním se objevila opět černá skvrna, která se hýbala přesně tak jako on. A najednou to květince došlo! „Aha,“ pousmála se květinka, „to je přece stín!“. Při pohledu na pana ředitele a jeho stín se květince vybavil obraz, který je v galerii. Obraz, který namaloval malíř jménem Charles Blackman. Ten totiž namaloval spousta obrázků k pohádce Alenka v říši divů, ale namaloval i obraz, na kterém je holčička se svým stínem. *Pojďme si povídat o našich stínech, nebo se na ně půjdeme rovnou podívat?*

2. HVĚZDY

Dnes se květinka Galerinka zadívala na obraz hned ráno. Moc se jí líbil, protože jí připomínal pohádkovou oblohu. Nemohla se dočkat, až bude večer a bude se moct podívat do velké knihy umění a přečíst si něco o obrazu. Během dne přišlo několik lidí a zastavili se u stejného obrazu, který se květince líbil již od rána. Lidé si o obrazu povídali, ale jen potichu, aby nerušili ostatní, a tak Galerinka nic neslyšela. Venku se setmělo a hlídač zavřel mohutné vstupní dveře do galerie. Květinka na nic nečekala a pustila se do pátrání. U obrazu si přečetla cedulku, na které stálo, že obraz namaloval malíř jménem Vincent van Gogh. „Zvláštní jméno,“ řekla si. Neváhala, otevřela knihu a začala listovat. Listovala dlouho, protože malířovo jméno našla skoro až ke konci knihy. A bylo to. Četla jeden řádek za druhým tak pečlivě, až se jí nervozitou kroutily lístky. V době, ve které tento malíř žil, se malovaly obrazy tak, jak je malíři cítili, a ne tak, jak je doopravdy viděli.

Krásně je to vidět na obraze, který se květince líbil. Je to obraz, na kterém je namalována noční obloha. Jsou tam hvězdy, měsíc a městečko, ve kterém lidé svítí ve svých domcích. Jak se tak Galerinka na obraz dívala, venku se setmělo a byla noc. Když květinka Galerinka usínala, dívala se z okna na noční oblohu, na které svítily hvězdy.

Diskuze o hvězdách – kdo je viděl, co komu připomínají, blikající hvězda = letadlo...

3. MĚSÍC, ÚPLNĚK

Jednou večer se květinka Galerinka ukládala ke spánku, ale ne a ne usnout. Přes okno na ní svítilo světlo, jako kdyby byl den. „Ale čím to je?“ pomyslela si. „Sluníčko už přeci zašlo a pan hlídač všechny světla v galerii zhasl. Co na mě tak může svítit?“ Květinka se otočila a podívala se z okna. Na ulicích uviděla pouliční lampy, ale ty nesvítily tolik, aby dosvítily až do galerie. „Tak co tedy tak svítí?“ Chvilku se z okna porozhlížela po ulicích, ale nic neviděla. Otočila se tedy a koukala na protější stěnu v galerii, kterou světlo z venku osvětlovalo. Na stěně viselo několik obrazů. Každý byl jiný, nějaký velký, nějaký malý, ale všechny byly krásné. Když se pohledem zastavila u jednoho obrazu, připadalo jí, jako kdyby svítil. Byl to obraz, na kterém bylo namalované moře v noci, a nad mořem byl na obloze měsíc. Ale jaký! Měsíc byl kulatý a krásně zářil. Osvětloval tak celé moře, které bylo zahaleno tmou. „Aha,“ řekla si květinka, „to venku určitě září měsíc, který mě tolik osvětluje, a já nemohu usnout.“ A měla pravdu. Venku na obloze zářil veliký kulatý měsíc. Květinka si ale vzpomněla, že před pár dny se na měsíc dívala a nebyl tak kulatý, jako je dnes. „Ale jak je to možné? Měsíc se mění? To musím zjistit!“ A tak pomalu začala listovat ve velké knize vedle ní. V té se dozvěděla, že měsíc můžeme vidět v několika tvarech tzv. fázích. „To je zajímavé,“ řekla si. „Měsíc můžeme vidět třeba dorůstat, to vypadá, jako písmenko D. Můžeme ho vidět couvat, to vypadá, jako písmenko C. Také se stane, že měsíc nevidíme vůbec, tomu se říká nov. Měsíc nesvítí a všude je úplná tma. Nebo naopak se stane, že měsíc svítí úplně celý, je kulatý a tomu se říká úplněk. Tak jaký měsíc vidím já?“ usmála se květinka a bylo jí jasné, že dnes je vidět měsíc v úplňku. Koukla se ven z okna na oblohu, na které se měsíc vystavoval. Potom se otočila a podívala se na obraz na protější stěně. Malíř, který obraz namaloval, se jmenoval Ivan Aivazovskij. Maloval hlavně moře, moc ho to bavilo. „Teda, to muselo být prima malovat moře a přitom se dívat na tak krásný měsíc,“ pomyslela si květinka. Ale to už se jí zavíraly oči, až docela usnula.

4. SNY

Jednoho rána se květinka Galerinka probudila a nevěřila svým očím. V noci se jí totiž zdálo, že z galerie všechny obrazy zmizely. Ale teď ráno jsou tady všechny zpět. „Jak je to možné?“ divila se květinka. Připadalo jí, jako kdyby opravdu zažila to, jak

obrazy mizí. „Když jsem večer usínala, vzbudil mě rozhovor několika obrazů, které se bavily o tom, že se jim u nás v galerii nelíbí. Chápete to? U nás v galerii, kde mají všechno. Pan ředitel se o ně každý den stará a utírá jim prach z rámců. Pan hlídač je pozorně hlídá, aby je nikdo nepoškodil nebo neukradl. Lidé se na ně chodí dívat a obdivují jejich krásu. A já se na ně tak moc ráda koukám. Jak je tedy možné, že se jim nelíbí a chtějí utéct pryč?“ vzpomínala si květinka na to, co se v noci stalo. Slyšela obrazy, jak se domlouvají, že utečou. Nelíbilo se jí to, a tak se je snažila zastavit: „Počkejte, kamarádi, kam chcete jít? Co se stalo, vám se u nás v galerii nelíbí?“ Ale odpověď nedostala. Obrazy začaly seskakovat z hřebíků, na kterých visely na zdech, a řítily se směrem k velkým vstupním dveřím. „Kde je pan hlídač, když je potřeba?“ strachovala se květinka. „Haló, pane hlídači, kde jste? Obrazy nám chtějí zmizet!“ Ale znovu se neozvala žádná odpověď. Květinka chtěla všechny obrazy zachránit, protože je má moc ráda. A tak se pokusila seskočit ze stolku, na kterém byla. Když dopadla na zem, rozbil se jí květináč, ve kterém měla své kořeny. „Auu,“ bolelo to. Květinka se dala do pláče, protože obrazy mezitím zmizely. „Ale co teď budu dělat?“ naříkala květinka. Ale to už květinka únavou usnula.

Ráno se probudila a vypadalo to, že se nic z toho nestalo. Všechny obrazy byly na svých místech a květinka také. Dokonce měla celý květináč, který nebyl rozbitý. „Jupí!“ radostně květinka zajásala a oddechla si. „Nejspíš se mi to všechno jen zdálo. Byl to jen sen. Nic z toho se nestalo. Všechny obrazy jsou tady a žádný nezmizel.“ A tak se květinka usmála a byla moc ráda, že to byl jen sen. Připomnělo jí to jeden obraz, který viděla v galerii. Na obraze je namalovaný zmatek, podobný jako se odehrával květině v mysli. Tolik různých věcí, které spolu souvisí, ale taky třeba ne. Konkrétně není na obraze vidět nic, každý tam může vidět něco jiného a to je na něm kouzelné, proto se květině tolik líbí. Obraz namaloval malíř jménem Vasilij Kandinskij, který maloval spoustu takových obrazů, ve kterých viděl každý něco jiného. Takovým obrazům, které různí malíři malovali, se říká abstraktní umění a znamená to tedy, že není jasné, co na obraze vidíme a každý můžeme vidět něco jiného. No, nezní to kouzelně? Pojďme se na nějaký podívat.

5. ROZBŘESK

Jednou, když květinka Galerinka spala, vzbudil ji zvláštní pocit. Připadalo jí, jako kdyby ji někdo lehce šimral po lístečcích. Pomalu otevřela oči, ale nikoho neviděla. Začala tedy otvírat zbytek svých květů. Když se květinka pořádně probudila, nezapomněla se protáhnout. Dlouze se protáhla až ke kořínkům. Když se protahovala, všimla si něčeho podivného. „Ale vždyť ještě není ráno,“ podivila se. Podívala se tedy z okna, aby zjistila, co se děje. Z okna uviděla, že je venku ještě docela tma. Za domy už bylo vidět vycházející slunce, které svými paprsky lehce šimralo květinku na lístcích. „To je tedy nádhera! Normálně v tuto dobu ještě spím a přitom příroda venku už ožívá,“ říkala si květinka. Když se rozhlédla po galerii, uviděla, jak větší pan ředitel nový obraz na zeď. „Á, pan ředitel si dnes také přivstal, to jsem zvědavá, jaký nový obraz tady máme.“ Sotva to dopověděla, pan ředitel novému obrazu otřel hadříkem rám, usmál se a odešel. Květinka zůstala koukat na obraz s úžasem. Na obrazu bylo namalováno téměř to samé, jako se odehrávalo venku! Na cedulce pod obrazem byl napsán autor Robert Julian Onderdonk. Hned chtěla začít listovat v knize, aby se něco o obrazu dozvěděla, ale nemusela. K obrazu se vrátil pan ředitel, který pyšně ukazoval obraz panu hlídači. „Vidíte to? Když se podíváte na obraz a ven teď ráno, rozdíl snad nenajdete. Říká se tomu, že je rozbřesk, protože se slunce probouzí stejně tak jako my. Zajímavé, že pane hlídači?“ „To ano, je to opravdu zajímavé a krásné,“ potvrdila květinka a koukala se dál na obraz.

Přílohy III. Fotodokumentace praktické části

Lekce první – Stmívání, Stíny

Obr. 1: Čtení příběhu

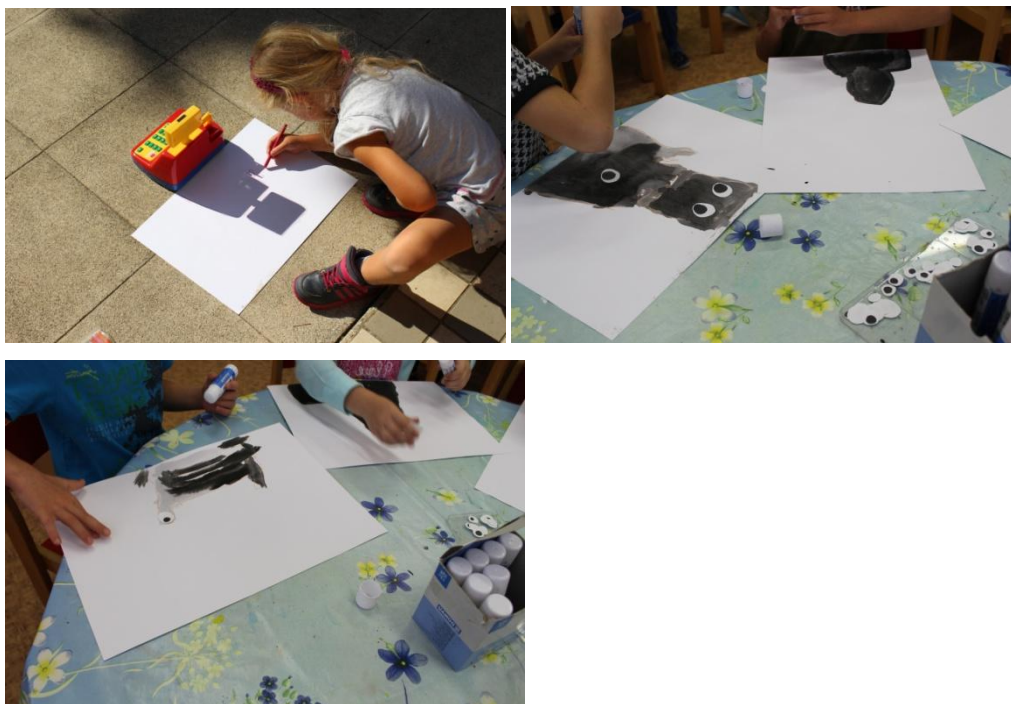
Obr. 2: Ranní cvičení

Obr. 3 – 6: Kresba květiny (5 až 6 let)

Obr. 7 – 8: Obkreslování stínů venku

Obr. 9 – 11: Vymalování stínu a nalepování očí

Obr. 12 – 13: Výstava přišer

Lekce druhá – Hvězdy

Obr. 14: Pomoc při propichování

Obr. 15: Ukázka výtvoru proti světl

Obr. 16: Dětská tvorba (5,5 let)

Obr. 17: Dětská tvorba (6 let)

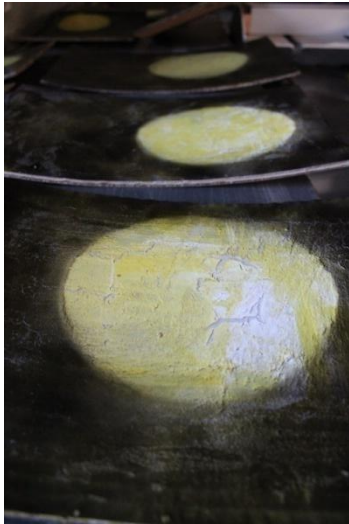
Lekce třetí – Úplněk

Obr. 18: Sypání mouky do lepidla

Obr. 19: Natírání plochy barvou za pomoci houbičky

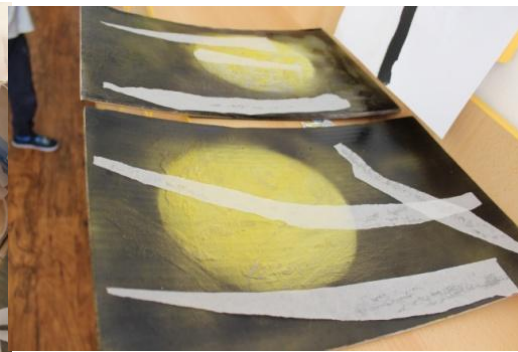
Obr. 20: Po aplikaci sprejem

Obr. 21: Trhání mraků z pečícího papíru

Obr. 22: Lepení mraků

Obr. 23: Dětský výtvar (5 let)

Obr. 24: Dětský výtvar (6,5 let)

Obr. 25: Dětský výtvar (5,5 let)

Lekce čtvrtá – Sny

Obr. 26: Hledání předmětů v motivačním obraze

Obr. 27: Motivace skutečným předmětem a říkankou

Obr. 28 – 29: Provlékání šňůrek, navlékání korálek a peříček

Obr. 30: Dětský výtvar (5 let, 6 let)

Lekce pátá – Rozbřesk

Obr. 31 – 35: Dětský výtvar (6 – 7 let)

Obr. 36: Červený kruh – dětský výtvar (7 let)

Obr. 37: Dětský výtvar (5,5 let, 6 let)

Zdroje Příloh

Přílohy I. Obrazový materiál k teoretické části

Obr. 1: Giotto di Bondone – Oplakávání Krista

<https://www.wikiart.org/en/giotto#!#resultType:masonry>

Obr. 2: Mistr Třeboňský – Zmrtvýchvstání Krista

https://cs.wikipedia.org/wiki/Mistr_T%C5%99ebo%C5%88sk%C3%A9ho_olt%C3%A1%C5%99e#/media/File:The_Resurrection_%E2%80%93_NG.O_477.jpg

Obr. 3: Mistr Třeboňský – Kristus na hoře Olivetské

https://cs.wikipedia.org/wiki/Mistr_T%C5%99ebo%C5%88sk%C3%A9ho_olt%C3%A1%C5%99e#/media/File:Meister_des_Wittingauer_Altars_001.jpg

Obr. 4: Giovanni Bellini – Vzkříšení Krista

<https://www.wikiart.org/en/giovanni-bellini/resurrection-of-christ-1479>

Obr. 5: Matthias Grünewald – Ukřižování

<https://www.wikiart.org/en/matthias-grunewald/the-crucifixion-1524>

Obr. 6: Rembrandt van Rijn – Návrat ztraceného syna

<https://www.wikiart.org/en/rembrandt/the-return-of-the-prodigal-son-1669#!#filterName:all-paintings-chronologically,resultType:masonry>

Obr. 7: J. M. William Turner – Rybář na moři

<https://www.wikiart.org/en/william-turner/fishermen-at-sea>

Obr. 9: Salvador Dalí – Pták

<https://www.wikiart.org/en/salvador-dali/bird>

Obr. 8: Max Ernst – Den a noc

<https://www.wikiart.org/en/max-ernst/day-and-night>

Obr. 10: Ivan Aivazovsky – Měsíční noc

<https://www.wikiart.org/en/ivan-aivazovsky/moon-night-1885>

Obr. 11: Ivan Aivazovsky – Lunární noc u moře

<https://www.wikiart.org/en/ivan-aivazovsky/lunar-night-at-the-sea-1875>

Obr. 12: Claude Monet – Etretat, západ slunce

<https://www.wikiart.org/en/claude-monet/etretat-sunset>

Obr. 13: Robert Julian Onderdonk – Svítání na kopcích

<https://www.wikiart.org/en/robert-julian-onderdonk/dawn-in-the-hills-1922>

Obr. 14: Edvard Munch – Úzkost

<https://www.wikiart.org/en/edvard-munch/anxiety-1894>

Obr. 15: Edvard Munch – Křik

<https://www.wikiart.org/en/edvard-munch/the-scream-1893>

Obr. 16: Vincent van Gogh – Hvězdná noc

<https://www.wikiart.org/en/vincent-van-gogh/the-starry-night-1889>

Obr. 17: Emil Filla – Tropická noc

<https://www.wikiart.org/en/emil-filla/tropicka-noc>

Obr. 18: Charles Blackman – Stín

<https://www.wikiart.org/en/charles-blackman/the-shadow>

Obr. 19: Vasilij Kandinskij – Malý sen v červené

<https://www.wikiart.org/en/wassily-kandinsky/small-dream-in-red-1925>

Obr. 20: Sarah Williams – Gentry drive

http://www.moodygallery.com/Exhibitions/unseen-america_2017.html

Obr. 21: Jim Sanborn – Horse valley

http://jimsanborn.net/hires_lite/Horse%20Valley,%20Utah%20IV.jpg

Obr. 22: Jim Sanborn – Cainville

[http://jimsanborn.net/hires_lite/\(Triangle\)%20Cainville,%20Utah.jpg](http://jimsanborn.net/hires_lite/(Triangle)%20Cainville,%20Utah.jpg)

Obr. 23: Magdalena Jetelová – Crossing King's Cross 1

https://www.artlist.cz/uploads/tx_artlist/2023-jetelova_king_03.jpg

Obr. 24: Magdalena Jetelová – Crossing King's Cross 2

https://www.artlist.cz/uploads/tx_artlist/2021-jetelova_king_01.jpg

Obr. 25: Miya Ando – Obon

<https://static1.squarespace.com/static/564b4c44e4b0e75566a215ec/t/5c013af188251b9d71816ea2/1543584500545/FullSizeRender.jpg?format=1000w>

Obr. 26: VHRSTI – Už se nebojím tmy 1

https://www.komiksarium.cz/wp-content/uploads/2007/09/nebojim_se_krest_thumb.jpg

Obr. 27: VHRSTI – Už se nebojím tmy 2

http://www.vhrsti.cz/download/Uz_se_nebojim_tmy_3_1280x1024.jpg

Obr. 28: Antoine de Saint-Exupéry – Malý princ

https://knihy.abz.cz/imas/products/ima_289024_ori.jpg

Obr. 29: Jiří Dvořák, Marie Štompfová – Jak zvířata spí

http://www.baobab-books.net/sites/default/files/imagecache/new_window/obalka_jak_zvirata_spi_low_2.jpg

Obr. 30: BAOkolektiv – 12 malých hororů

http://www.baobab-books.net/sites/default/files/imagecache/new_window/krabicka_viko_krivky_web_0.jpg

Přílohy II. Dokumentace k praktické části

Přípravy, autorský text. Zdroj: autorka

Přílohy III. Fotodokumentace praktické části

Obr. 1 – 37: Průběh praktické části. Zdroj: archiv autorky